

Lappeenrannan kaupunki
Lauritsalan kartanon luonto-, maisema-
ja kulttuuriympäristöselvitys

Yhteystiedot

Matti Veijovuori
Valtakatu 25
FI-53100 Lappeenranta
Finland
Kotipaikka Helsinki, Finland
Y-tunnus 0196118-8
Puh. +358 10 33370
Faksi +358 10 33 37351
www.environment.poyry.fi

Pöyry Environment Oy

Sisältö

1	TYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET	3
1.1	Suunnittelutilanne	3
2	LUONTO	5
2.1	Johdanto	5
2.2	Selvitysalueen sijainti ja yleiskuvaus	5
2.3	Menetelmät	5
2.3.1	Lähtötiedot	5
2.3.2	Maastokartoitukset	5
2.4	Luonnonympäristön yleispiirteet osa-alueittain	6
2.4.1	Päärakennuksen ympäristö	6
2.4.2	Alueen länsi- ja eteläosa	8
2.4.3	Alueen itäosa	9
2.5	Johtopäätökset ja suositukset	11
3	MAISEMA	12
3.1	Työn tausta ja työmenetelmät	12
3.2	Maisemallinen tarkastelu	12
3.2.1	Sijainti ja maisemamaakunta	12
3.2.2	Maisemarakenne ja maisemakuva	13
3.2.3	Maiseman ja kulttuuriympäristön arvoja	14
3.3	Kartanoalueen maiseman vaiheita	16
3.3.1	Puistoalueen historiaa	16
3.3.2	Puiston teemoja ja yksityiskohtia	18
3.3.3	Puiston nykyasu ja säilyneisyys	20
3.4	Maisemallisia tavoitteita maankäytön suunnitteluun	22
4	RAKENNETTU YMPÄRISTÖ	23
4.1	Lauritsalan kartanoalueen rakennetun ympäristön historiaa	23
4.2	Rakennuskanta	24
4.2.1	Päärakennus	24
4.2.2	Jyvääitta	27
4.2.3	Päiväkoti	28
4.2.4	Talli	30
4.2.5	Navetta	32
4.2.6	Asuinrakennus	34
4.2.7	Paja	35
4.2.8	Panimo	36
4.2.9	Kestikievari	37
4.2.10	Kellari	38
4.2.11	Purettu rakennuskanta	39
5	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	39

6	LÄHTEET	40
6.1	Painetut lähteet ja kirjallisuus	40
6.2	Sähköiset lähteet	40
6.3	Yhteydenotot.....	41
7	LIITTEET.....	42

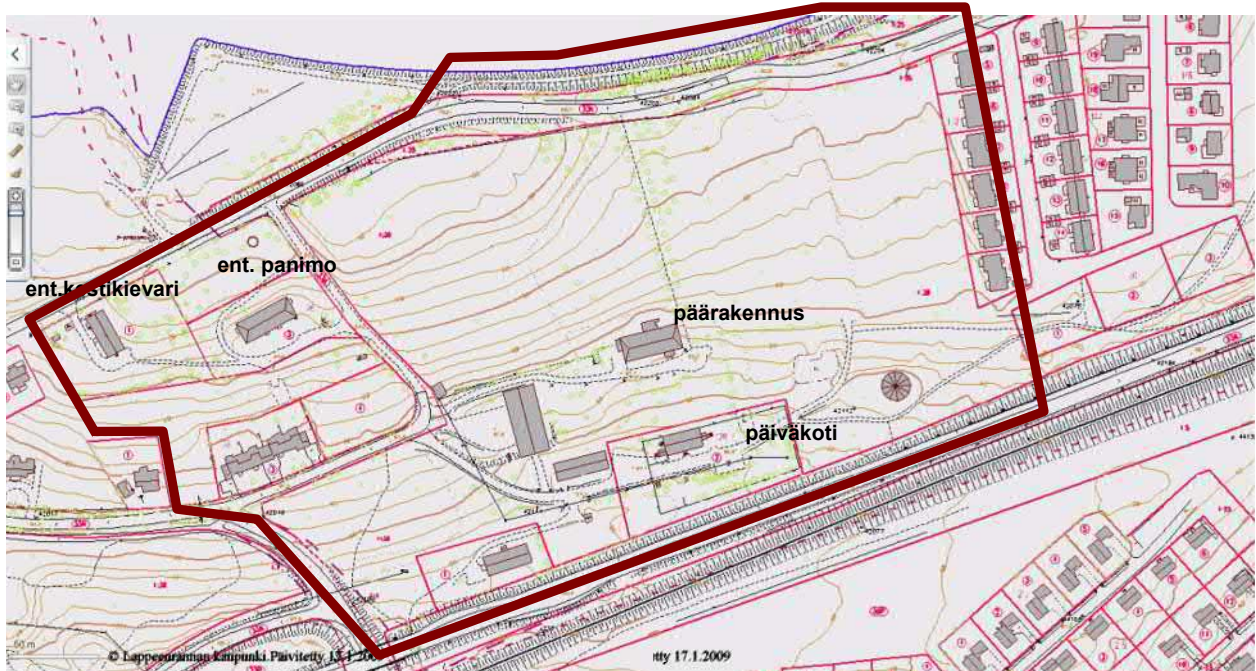
1

TYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

Työn tarkoituksena on ollut laatia selvitys Lauritsalan kartanon alueen luonnonympäristöstä, maisemasta ja kulttuuriympäristöstä. Selvitys on pohjana alueen asemakaavoitukselle ja muulle suunnittelulle. Selvitysalueen rajausta on esitetty kuvassa 1.

Lauritsalan kartanon alue muodostaa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden, johon kuuluu kartanon päärakennus (ilmeisesti 1840-luvulta) puistoineen, alun perin tilanhoitajan asuntona toiminut sivurakennus ilmeisesti 1880-luvulta (nykyisin päiväkot), talli, navettarakennus, väentupa, 12-kulmainen jyväänta (n. 1850-luvulta), vuonna 1857 rakennettu entinen olutpanimo sekä entinen hotelli (1847). Kartanomiljö on osa Saimaan kanavan ympäristökokonaisuutta, joka on valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö.

Selvitys on laadittu Lappeenrannan kaupungille konsulttityönä Pöyry Environment Oy:ssä, projektipäällikkönä on toiminut arkkitehti Matti Veijovuori. Luonto-osuuden on laatinut biologi, FM Soile Turkulainen. Maisematarkastelun on laatinut maisema-arkkitehti Elina Kataja ja rakennushistoriaosuuden arkkitehti Matti Veijovuori ja arkkitehti Marja Kuisma.

Kuva 1 Selvitysalue

1.1 Suunnittelutilanne

- Kaavat

Suunnittelualan asemakaavat ovat vahvistuneet 29.6.1998, 30.3.1998 ja 10.6.2002. Näistä ensin mainittu koskee kartanon pihapiiriä. Asemakaavassa kartanon alue on merkitty asuin-, liike- ja toimistorakennusten korttelialueeksi, jolla ympäristö säilytetään (AL/s). Korttelin rakennuksista sr-1-suojelumerkinnällä on varustettu kartanon päärakennus, jyväänta, päiväkot, talli, navetta, paja ja lähinnä rataa oleva asuinrakennus.

sr-1: Suojeltava rakennus. Rakennustaiteellisesti tai historiallisesti arvokas rakennus. MRL 57 pykälän nojalla määrätään, että rakennusta ei saa purkaa eikä siinä saa tehdä sellaisia korjaus- tai muutostöitä, jotka turmelevat julkisivun, vesikaton tai sisätilojen rakennustaiteellista tai historiallista arvoa. Merkittävistä korkeus- tai muutostöistä on pyydetty museoviranomaisten lausunto. Korjaus- ja muutostöiden sekä käyttötarkoituksen muutosten tulee olla sellaisia, että rakennuksen rakennustaiteellisesti tai historiallisesti arvokas luonne ja ominaispiirteet säilyvät. Erityisesti julkisivukorjauksissa tulee käyttää alkuperäisiä tai niitä vastaavia materiaaleja.

Entisen kestikievarin ja panimon alue on merkitty asuinrakennusten korttelialueeksi (A). Korttelin rakennuksista entinen kestikievari ja panimo on varustettu sr-1-suojelumerkinnällä. Näiden alapuolinen puistomainen tontinosa on merkitty *istutettavaksi alueen osaksi, jolla olemassa oleva puusto tulee säilyttää (s)*. Asemakaava on lähäkohdiltaan suojelukaava ja siinä edellytetään kaikkien kartanokokonaisuuteen kuuluvien vanhojen rakennusten säilyttämistä. Ote ajantasa-asemakaavayhdistelmästä on alla.

Kuva 2 Ote ajantasa-asemakaavasta

- Muut selvitysalueita koskevat suunnitelmat ja inventoinnit

Lauritsalan kartanomiljö on osa Saimaan kanavan ympäristökokonaisuutta, joka kuuluu valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen luetteloon (Museovirasto ja ympäristöministeriö 1993). Museovirasto on ajantasaistanut ja tarkistanut valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä koskevaa kohdevalikoimaa. Tavoitteena on, että koko maata koskeva tarkistettu aineisto saatetaan valtioneuvoston päätöksellä valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi, joka korvaa vuonna 1993 julkaistun valikoiman. Alustavan aikataulun mukaan päätös voitaisiin tehdä vuonna 2009. Lauritsalan kartano sisältyy alustavaan kohdeluetteloon osana Saimaan kanava-kohdetta.

2 LUONTO

2.1 Johdanto

Tämä luontoselvitys on tehty maankäytön suunnittelua varten edellisellä sivulla kuvassa 1 rajatulle alueelle. Selvityksen tarkoituksena oli kartoittaa lähtötietojen ja maastokäynnin perusteella luonnonympäristön yleispiirteet ja mahdolliset luontoarvoiltaan merkitävät kohteet. Selvityksen teki FM biologi Soile Turkulainen Pöyry Environment Oy:stä.

2.2 Selvitysalueen sijainti ja yleiskuvaus

Selvitysalueeseen kuuluu Lauritsalan kaupunginosassa sijaitseva Lauritsalan kartanon alue, jonka pinta-ala on noin 12 ha. Alue sijoittuu I Salpausselän rinteeseen, joka viettää pohjoiseen päin kohti Saimaan vesistöalueen eteläosaa ja Saimaan kanavan suuta. Yläreunalla alue rajoittuu Muukontiehen ja alareunalla pitkin kanavanrantaa kulkevaan Läntiseen Kanavatiehen. Korkeuseroa alueen yläreunan ja Etelä-Saimaan keskivedentason (75,7 mmpy) välillä on noin 25 metriä.

Kartanon rakennuksiin kuuluvat keskellä aluetta sijaitseva 1800-luvulta peräisin oleva päärakennus, joka on matkailukäytössä, sekä kymmenkunta muuta asuin- ja varastorakennusta sen etelä- ja länsipuolella. Päärakennusta ympäröi hoidettu piha-alue sekä kookkaiden tammien ja metsälehmusten vallitsema puisto, joka on nykytilassaan osin pensoittunut ja hoitamaton. Kartanon itäpuolella on ollut ennen avointa aluetta, jossa kasvaa nyt nuorta lehtipuustoa. Länsiosassa aluetta on pieni mäntymetsäalue.

2.3 Menetelmät

2.3.1 Lähtötiedot

Lähtötietojen perusteella selvitysalueella tai välittömässä läheisyydessä ei ole Natura 2000-kohteita, valtakunnallisten luonnonsuojeluohjelmien kohteita tai muita valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti arvokkaita luontokohteita. Saimaan kanava ympäristö kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin kulttuurihistoriallisiin ympäristöihin (Museovirasto ja Ympäristöministeriö 1993). Selvitysalueen eteläpuolella, Muukontien ja junaradan toisella puolella, on Hovinpellon niitty, joka on arvioitu Etelä-Karjalan perinnemaisemaselvityksessä maakunnallisesti merkittäväksi kohteeksi (Jantunen ym. 1999). Selvitysalue rajoittuu itäreunalla Kartanopellon alueeseen, johon on tehty asemakaavoitusta varten luontoselvitys (Maa ja Vesi Oy 2005). Ympäristöhallinnon Eliöläjit-tietojärjestelmässä tai Kaakkois-Suomen ympäristökeskuksen rekisterissä ei ole tietoa uhanalaisten lajien esiintymistä alueella (tarkistettu 19.5.2009).

2.3.2 Maastokartoitukset

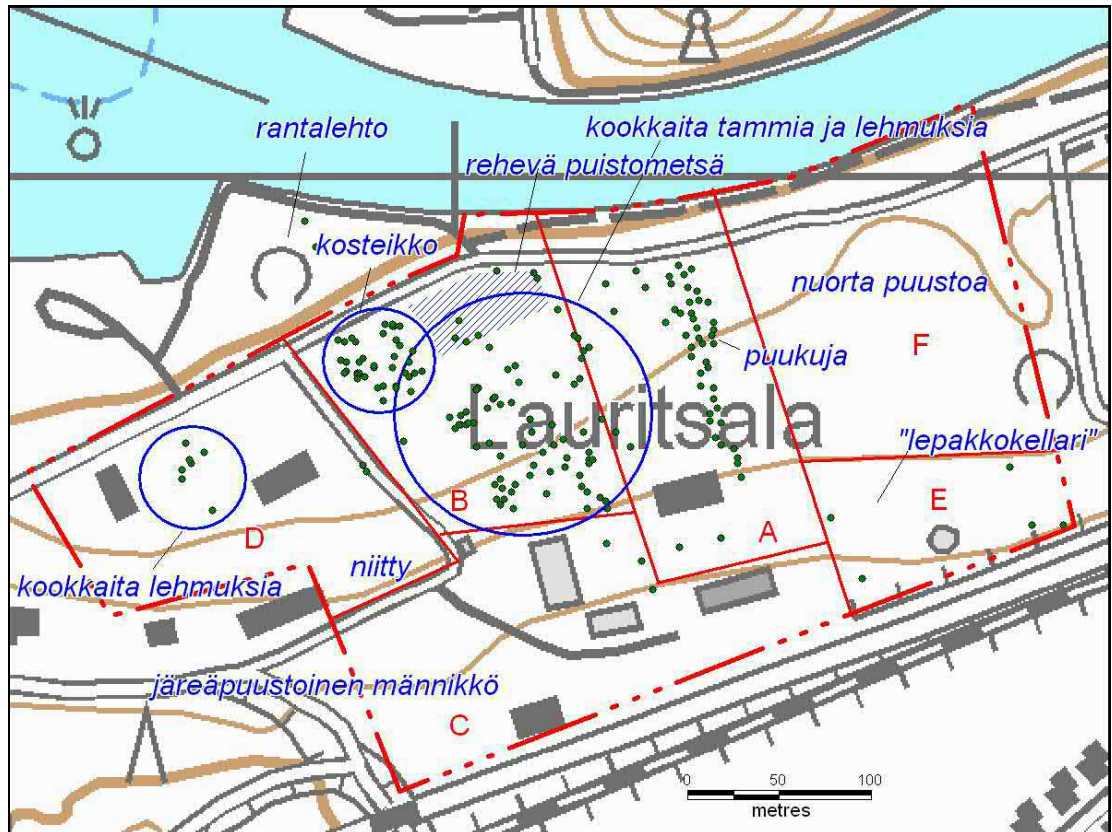
Selvitysalue kierrettiin kertaalleen läpi 2.6.2009 tehdyllä maastokäynnillä. Maastossa tehtiin havaintoja luonnonympäristön yleispiirteistä ja pyrittiin kartoittamaan seuraavat maankäytön suunnittelussa huomioon otettavat luontokohteet:

- luonnonsuojelulain 29 §:n suojellut luontotyytit
- vesilain 15a §:n ja 17a §:n luonnontilaisina säilytettävät kohteet
- metsälain 10 §:n erityisen tärkeät elinympäristöt

- uhanalaisille lajeille (luonnonsuojeluasetuksen liite 4) sekä luontodirektiivin liitteen IV(a) lajeille (mm. liito-orava) ja lintudirektiivin liitteen I lajeille soveltuvat elinympäristöt
- muut luonnon monimuotoisuuden kannalta huomionarvoiset kohteet

Erityistä huomiota kiinnitettiin liito-oravaan, jonka reviirin osoittavia ulostepapanoita etsittiin ruokailu- ja pesäpuiksi sopivien puiden alta. Lintuhavainnot kirjattiin ylös, mutta systemaattisesti linnustoa ei kartoitettu.

2.4 Luonnonympäristön yleispiirteet osa-alueittain

Kuva 3 Luonnonympäristökuvausten osa-aluejako ja muutamien tekstissä mainittujen kohteiden sijoittuminen. Pohjakartta: Maanmittauslaitoksen maastotietokanta, Lappeenrannan kaupunki.

2.4.1 Päärakennuksen ympäristö

A: Hoidettu alue päärakennuksen ympärillä. Päärakennukseen johtaa noin 140 metriä pitkä puukuja, jonka muodostavat kookkaat vanhat tammet (27 kpl). Tammissa on muutamia koloja ja pönttöjä. Puiden alla on hoidettua nurmea, joka ulottuu noin 70 metriä kujalta länteen päin ja kaistaleen verran sen itäpuolelle. Päärakennuksen alapuolella rinteessä on kolme vanhaa, paksurunkoista tammia (rinnankorkeusläpimitta noin metri). Lisäksi päärakennuksen yläpuolella on muutamia isoja pihapuita ja kujanteen alaosassa ryhmä kookkaita lehtikuusia ja lehmukoja.

Hoidetun nurmialueen ja Lätisen kanavatien välistä puustoa on äskettäin harvennettu maiseman avaamiseksi, niin että jäljellä on muutamia lehmukoja, yksi vaahtera ja länsireunalla noin kymmenen tammia. Tällä hoitamattomalla alueella kasvaa melko runsaasti lupiinia sekä niittylajeja kuten vuohen- koiranputkea, poimulehteä, niitty- ja kevät-

leinikkiä, nurmipuntarpäätä ja alueelle levinneenä koristekasvina kevätesikkoo. Vanhoissa tammissa ja lehmuksissa on koloja ja repeämiä ja joitakin pikkulintujen pönttöjä. Alueella havaittiin pihapiirin lintuja kuten västäräkki, peippo ja kirjosiippo ja varis. Korkealla ilmassa tervapääskyjä, jotka mahdollisesti pesivät kartanon rakennuksissa.

B: Länsiosan puisto. Vajaan kahden hehtaarin laajuisen puiston kuivahkossa yläosassa kasvaa harvakseltaan kookkaita tammia (noin 40 kpl) sekä kookkaita lehmuksia (noin 10 kpl) sekä lisäksi ryhmä lehtikuusia. Länsireunalla on kookas kuusi ja nuoria pihtoja. Pensaita ei juuri ole, mutta aluskasvillisuus oli maastokäynnin aikana hoitamaton niitymäistä: vuohenputki, koiranputki, paimenmatara, kielo, niitty- ja kevätleinikki, metsäkurjenpolvi ja poimulehti sekä viljelykarkulaisina ukkomansikka ja puistolemmikki. Puiden joukossa on muutamia pystyyn kuolleita ja joissakin rungoissa koloja ja halkeamia sekä linnunpönttöjä, joista osa pudonneita.

Rinteen alaosa on yläosaa kosteampi ja sen kasvillisuus rehevä. Muutamien kookkaiden tammien ja lehtikuusen alla kasvaa puumaisia tuomia sekä alareunan aidan molemmin puolin nuorehkoja haapoja. Lisäksi on pihlajan, tuomen, harmaalepän, lehmuksen, vaahteran ja tammen vesoja nuoria puita sekä terttuseljaa ja punaherukkaa. Villiintyneinä pensaina esiintyy pajuangervoa, kanukkaa ja villaheisiä. Kenttäkerrosta peittävät rehevinä vuohenputki, mesiangervo ja ojakellukka sekä vadelma, nokkonen, hiirenporras, kielo, syyläjuuri, rönsyleinikki, huopaohdake, lillukka, metsäkorte ja hiirenporras. Linnuista havaittiin pajulintu, punakylkirastas, viherpeippo, sepelkyyhky, lehtokerttu ja pensaskerttu.

Luoteiskulmassa on noin 50 metriä läpimitaltaan oleva vetinen, mutapohjainen painanne. Se rajoittuu Läntisen Kanavatien penkereeseen, jossa on tällä kohdin alitus valumavesille. Kosteikkoalueen reunoilla kasvaa kookkaita tervaleppiä (noin 40 kpl), joista osa on 2- tai useampirunkoisia. Painanteen keskiosa on lähes kokonaan mesiangervon, korpikaislan ja rentukan peitossa. Pieniä pajuja on muutamia. Reunoilla kasvaa angervon lisäksi mm. hiirenporrasta ja terttualpia. Yläpuolisesta rinteestä tihkuu kosteikon reunaan hieman vettä, niin että siinä kasvaa lähteisten paikkojen lajeista suokelttoa, luhtalitukkaa ja vähän kevätlinnunsilmää. Tervalepän kolossa pesi kottarainen. Kosteikon kaakkoispuolella on kasvustona jättitarta, ja luoteiskulman tienpientareelle on levinnyt etelänruttojuurta, jotka molemmat ovat alun perin koristekasveja. Läntisen kanavatien toisella puolella selvitysalueen ulkopuolella on kaistale rehevää rantalehtoa, jossa kasvaa mm. kookas vuorijalava sekä haapoja ja kookkaita harmaa- ja tervaleppiä.

Kuva 4 Päärakennukseen johtava tammikuja ja kolme kookasta tammea sen alapuolella.

Kuva 5 Rehevää puistometsää Läntisen Kanavatien varressa.

Kuva 6 Pienialainen kosteikko alueen luoteiskulmassa.

2.4.2

Alueen länsi- ja eteläosa

C: Rakennusten ympäristö. Rinteen yläosassa sijaitsevat entinen navetta, tallirakennus, paja ja päiväkotina toimiva kartanon sivurakennus sekä yksityiskäytössä oleva punainen puutalo. Niiden ympäristössä on kookkaita koivuja ja muutamia isoja kuusia sekä istutettuja puita ja pensaita kuten syreenejä, isotuomipihlajaa, lehmuksia, vaahteroita ja lehtikuusia sekä seinustoilla villiviiniä ja humalaa. Tallin alapuolella on aitana siperianhernepensaita. Rakennusten välissä on voikukan vallitsemia nurmikkokaistaleita, joiden niittymäisissä osissa kasvaa lisäksi maahumalaa, kaunokaista, nurmitädykettä, siankärsämöä, paimenmataraa, ahopukinjuurta ja kuminaa. Punaiseen taloon liittyy pieni hedelmäpuutarha.

Alueen lounaiskulmassa on vajaan hehtaarin metsäalue, jossa kasvaa kookkaita mäntyjä (noin 50 kpl, järeimmät rinnankorkeuslähimitaltaan 50-60 cm), koivuja ja jokunen kuusi. Pensaskerroksessa on tiheässä pihlajaa sekä joitakin tuomia ja vaahteroita. Aluskas-

villisuudessa on lehtomaisen kankaan lajeja ja niittylajeja: kielo, mustikka, lillukka, nuokkuhelmikkä, nurmitädyke, vuohen- ja koiranputki, poimulehti, ukkomansikka. Alueen läpi kulkee polku. Linnuista havaittiin variksia ja punarinta.

Kuva 7 Lounaiskulman männikkö ja pensaita tallirakennuksen seinustalla.

Rinteen alaosan asuinkäytössä olevien entisen panimon ja entisen kestikievarin yläpuolella on pelto- tai niittyalue, jossa nyt kasvaa mm. voikukkaa, poimulehteä, niittysuolaheinää ja vuohenputkea. Sen itäreunalle on istutettu tien viereen koivurivi ja länsireunalla on uusi rivitalo. Alempana on talojen välissä pihlajia, poppeleita ja hedelmäpuita. Panimon ja kestikievarin väliin jää pieni metsikkö, jossa kasvaa iso kuusi, noin kymmenen pihtaa sekä kuusi kookasta vanhaa lehmusta. Lehmuksissa on useita halkeamia ja koloja. Panimon ympärillä on hoitamaton orapihlaja-aita ja pihan alareunassa rehevää niittyä sekä yksi vanha paksurunkoinen hopeapaju ja iso haapa. Pihaanajoa reunustavat kookas tammi ja lehmus.

Kuva 8 Niitty entisen panimon yläpuolella ja vanha lehmus sen länsipuolella.

2.4.3

Alueen itäosa

D: Jyväaitan ympäristö. Rinteen yläosa erottuu 1930-luvun ilmakuvissa tieurien halkomana avoimena alueena, johon vilja-aitta Muukontietä rakennettaessa siirrettiin. Alempana rinteessä erottuu edelleen vanha tieura ja yläreunassa kulkee oikopolku itäpuoliselta asuinalueelta Muukontielle. Alueella on 12-kulmainen jyväaita sekä sen luoteispuolella vanha tyhjillään oleva kellari.

Koko alueella kasvillisuus on pääosin nuorta tai varttuvaa lehtipuustoa, jonka alla on niittymäistä aluskasvillisuutta ja paikoin avoimia niittylaikkuja. Jyväaitan lounaispuolel-

la on tiheäpuustoista aluetta, jossa kasvaa koivuja sekä kaksi kookasta ja useita nuoria vaahteroita, muutamia nuoria lehmuksia ja tammia, syreenejä, yksi omenapuu sekä palsamipoppeleita. Varjossa puuston ja pensaiden alla on vähän vuohenputkea ja nokkosta. Keskellä on avoin niittyalue, jossa kasvaa lisäksi voikukkaa, koiran- ja ukonputkea, paimenmataraa, rehuvirnaa, ja siankärsämöä. Jyväaitan vieressä on ryhmänä kookas monihaarainen vaahtera sekä isoja tuomia. Aitan edustan niityllä kasvaa ruohoja ja heiniä kuten edellä sekä lisäksi koiranheinää, ahopukinjuurta, pujoa, niittysuolaheinää ja keto-orvokkia.

Ylempänä Muukontien penkereessä on nuoria mäntyjä, haapoja ja raitoja. Polun varressa erottuu kaksi kookasta mäntyä. Jyväaitan alapuolella on entinen pelto, jonka yläreunassa kasvaa koivuja ja jalokuusia ja alareunalla isoja pihlajia ja johon on levinnyt nuoria pihlajia ja palsamipoppeleita. Alapuolisen tieuran alkupäässä on huomionarvoinen monirunkoinen saarni ja vanhan kellarin sisäänkäynnin lähellä yksittäinen järeä kuusi. Isohko kellari on nyt tyhjillään ja siihen johtaa osin hajonnut lautaovi ja tuuletushormoja, niin että lepakot mahdollisesti voivat käyttää sitä päiväpiilonä ja pesäpaikkana. Linnuista alueella havaittiin mm. lehtokerttu, kirjosiippo, talitiainen ja räkätti- ja punakylkirastas.

E: Rinteen alaosa. Rinteen alaosassa on sarkamaisesti entisiä peltöjä tai niittyjä, joissa kasvaa nuorta lehtipuustoa kuten yläosassa. Vielä 1970-luvulla alue on ollut avointa puutarha- ja peltöaluetta. Nyt asuinalueeseen rajoittuvan itäreunan puusto on harvennettu nuorta koivikkoa, jossa on nuoria mäntyjä ja kuusia ja jokunen raita ja lehtikuusi (tämä reuna-alue sisältyy Kartanonpuiston luontoselvitykseen, Maa ja Vesi Oy 2005). Keskiosassa rinnettä kasvaa harvakseltaan tai pienissä ryhmissä nuoria kuusia, koivuja, vaahteroita, lehmuksia, pihlajia ja raitoja. Niittymäinen aluskasvillisuus on rehevää: vuohen- ja koiranputkea, maitohorsmaa, vadelmaa, nokkosta, särmäkuismaa, nurmitädykettä. Tieuraa reunustavat poppelit ja hernepensaat ja kartanon pihaan rajoittuvassa länsireunassa kasvaa istutettuina nuoria pihtoja, lehtikuusia, hopeakuusia ja tammia sekä yksi saarni. Linnuista havaittiin mm. pensaskerttu ja lehtokurppa.

Kuva 9 Jyväaitan ympärillä on pensaikkoja ja luoteispuolella vanha kellari.

Kuva 10 Länsiosan entisillä niityillä kasvaa nuorta lehtipuustoa.

2.5 Johtopäätökset ja suositukset

Selvitysalue on vanhaa kartanoympäristöä, joka on ollut ja on edelleen kokonaan ihmis-toiminnan vaikutuspiirissä. Sen luontoarvot liittyvät etenkin vanhaan puustoon, minkä lisäksi puiston raivaamattomissa osissa esiintyy kasvillisuudeltaan rehevää pensaikkoa ja pienialainen kosteikko. Lounaiskulman järeä männikkö edustaa parhaiten alueen alkuperäistä kangasmetsäistä kasvillisuustyyppiä. Kohteita, jotka voisivat olla metsälain 10 §:n erityisen tärkeitä elinympäristöjä, vesilain 15a ja 17a §:issä mainittuja luonnontilaisina säilytettäviä pienvesiä tai luonnonsuojelulain 29 §:n suojeltuja luontotyypejä alueella ei todettu. Alueen puistometsillä on niiden muuttuneesta luonnontilasta huolimatta merkitystä taajamaympäristön rakentamattomina viheralueina ja luonnonympäristön monimuotoisuutta lisäävinä alueina etenkin kun ne sijoittuvat vesialueen läheisyyteen. Niiden kautta myös muodostuu jonkinlainen epäyhtenäinen viheryhteys Etelä-Saimaalta Saimaan kanavan rantametsien suuntaan.

Päärakennuksen länsipuolisen puiston, pihapuiden ja puukujan tammissa ja lehmuksissa on runsaasti esimerkiksi kolopesijöille ja lepakoille sopivia halkeamia ja koloja. Jalojen lehtipuiden rungoilla viihtyvät myös monet kovakuoriaiset ja muut hyönteiset. Huomionarvoisia kookkaita lehmuksia on myös entisen panimon ja entisen kestikievarin välissä. Näillä alueilla puiden tarpeetonta raivaamista alueelta tulisi välttää, sillä niillä on maisemallista arvoa ja ne suojaavat aluetta pohjoisesta päin puhaltavilta tuuilta. Sekä kaikki Suomessa tavattavat lepakot että liito-orava kuuluvat luontodirektiivin liitteen IV (a) lajeihin ja niiden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on luonnonsuojelulain 49 §:n perusteella kielletty. Molemmat saattavat käyttää pesäpaikkoina myös kartanoalueella olevia vanhoja rakennuksia. Tarvittaessa lepakoiden esiintyminen alueella tulee selvittää tarkemmin lepakodetektoria apuna käyttäen. Liito-

oravasta ei havaittu merkkejä maastokäynnillä eikä lajista ole alueelta tai sen ympäristöstä aikaisempia havaintoja. Lajille sopivana potentiaalisena elinympäristönä puisto- aluetta voidaan kuitenkin pitää.

Muista luontokohteista huomionarvoisena voidaan pitää alueen luoteiskulman kosteikkoja ja siihen liittyvä rinteen alaosan rehevää lehtimetsikköä. Nykyisellään alue tarjoaa elinympäristöä esimerkiksi lehtomaisten pensaikoiden linnuille kuten lehto- ja mustapääkertulle, satakielelle ja viitakerttuselle. Lisäksi alue on kasvilajiston ja isojen tervaleppien takia huomionarvoinen. Tämän alueen edes osittaista säilyttämistä puiston ”vilinä” reuna-alueena tulisi harkita, siitäkin huolimatta että sen raivaaminen ja ruoppaaminen ja maisemien avaaminen saattaa olla muilla syillä perusteltua. Pienimuotoinen ruoppaaminen ja avoveden lisääminen painanteessa voi olla hyväksi umpeenkasvun estämiseksi. Muita huomionarvoisia kohteita alueelle ovat lounaisosan järeät männyt. Niityt ovat koko alueella tavanomaisia reheviä ruoho- ja heinäniittyjä eikä huomionarvoisia ketokasveja tai muita kulttuurikasvilajeja yleispiirteisessä inventoinnissa havaittu.

3 MAISEMA

3.1 Työn tausta ja työmenetelmät

Työn tavoitteena on ollut selvittää Lauritsalan kartanon alueen maiseman ja kulttuuriympäristön ominaispiirteitä, arvoja ja historiallisia vaiheita. Työssä on myös tarkasteltu maiseman ja kulttuuriympäristön muodostamia lähtökohtia ja mahdollisuuksia alueen maankäytön suunnittelussa. Selvityksen on laatinut maisema-arkkitehti Elina Kataja.

Työn lähtötietoina ovat olleet aikaisemmat selvitykset ja suunnitelmat, kirjalliset aineistot, maastokäynti (24.6.2009) sekä ilmakuvat, vanhat kartat ja valokuvat. Rakennusselvityksen arkistokäyntien yhteydessä on löydetty arvokasta aineistoa kartanoalueen historiallisista vaiheista.

Kartanopuiston arvokkaat elementit, esimerkiksi huomattavat yksittäispuut ja puukujat sekä kasvillisuuden muodostamat sommitelmat on inventoitu yleispiirteisesti maastossa, ja tulokset on koottu havainnolliselle karttapohjalle. Kartanopuiston tärkeimmät kehitysvaiheet on selvitetty kartta- ja valokuvatarkastelun perusteella. Työhön ei ole sisällynyt puu- ja ruohovartisten kasvien tarkkaa lajikohtaista inventointia tai puustomittausta.

3.2 Maisemallinen tarkastelu

3.2.1 Sijainti ja maisemamaakunta

Lauritsala sijaitsee noin 6 km Lappeenrannan keskustasta itään. Tarkastelualueita rajavat etelässä Salpausselkää pitkin kulkeva Muukontie ja rautatie, idässä pientaloalue, pohjoisessa Saimaan kanavan suu ja Läntinen Kanavatie, ja lännessä Kartanontie, Hakalintie sekä pientaloasutus.

Ympäristöministeriön maisema-alue työryhmän mietinnössä (1992) Suomi on jaettu kymmeneen maisemamaakuntaan, joilla kullakin on omaleimaiset luonnon- ja kulttuurimaiseman piirteensä. Lauritsalan kartanon alue sijaitsee Etelä-Karjalan maakunnassa ja kuuluu maisemamaakuntajaossa **Itäisen Järvi-Suomen alueeseen, Suur-Saimaan seudun eteläosaan**. Laajaa maisema-aluetta hallitsevat Saimaan järviselät, joita rytmittävät metsäiset saaret. Alueen suurmaisemalle tyypillisiä maastonmuotoja ovat I Salpa-

usselän reunamuodostuma ja siihen liittyvät harjumuodostumajaksot. Kokonaisuutena seudun maaperä on karua, ja viljavia savikoita ei seudulla juuri ole. Ensimmäisen Salpausselän eteläsivu laajenee paikoin kilometrien levyisiksi tasaisiksi männikkökankaiksi, ja Lappeenrannan kaupunki sijoittuu juuri tällaiselle alueelle. Salpausselät ovat tyyppillisesti toimineet pohjana liikennealueille, jotka ovat puolestaan muodostaneet ympärilleen taajamia. (Ympäristöministeriö 1992; Maanmittaushallitus 1993)

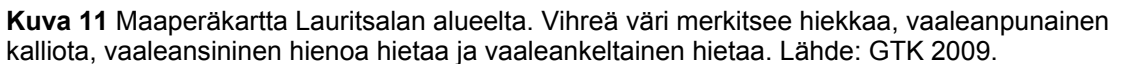
3.2.2 Maisemarakenne ja maisemakuva

Tarkastelualue on kooltaan pieni ja sijoittuu kokonaisuudessaan Salpausselän pohjoisrinteen reunalle harjumaastoon (ks. maaperäkartta, Kuva 11). Laajemman maisemarakenteen pelkistystä karttapohjalla ei ole tässä nähty tarpeelliseksi laatia. Maiseman tarkastelussa on keskitytty kuvaamaan alueen maiseman nykyhahmoa, rakennus- ja puutarhahistoriallisia erityispiirteitä sekä muutosta maisemassa ja kaupunkikuvassa.

Alue on luonteeltaan pääosin kulttuurimaisemaa, jossa ihmisen jäljet ovat kaikkialla näkyvissä. Maiseman perusrungon muodostavat Saimaan vesipinta ja Salpausselkä. Saimaan kanava on maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti alueen merkittävin elementti.

Kuva 11 Ilmakuva Lauritsalan kartanon alueesta (kuvaus 2000-luvun alusta). Lähde: Maanmittauslaitos 2009, Karttapaikka.

Lauritsalan kartano on osa Saimaan kanavan valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (Museoviraston ja ympäristöministeriön kartoitus, RKY 1993 - luettelo). Kartanoalueen rakennusten historiaa, kuntoa, säilyneisyyttä ja arvoja on kartoitettu tämän raportin luvussa 4. Valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön rajausta on esitetty liitteessä 4.

Vesitietä Saimaan ja Suomenlahden välille on yritetty rakentaa 1500-luvulta alkaen. Kaarle IX määräsi 1607 Pentti Juustenin rakentamaan kanavaa. Tästä yrityksestä muistuttaa ns. Pontuksen, oikeammin Juustenin kaivanto. Lopulta Saimaan kanava onnistuttiin rakentamaan 1845–58 Nils Erikssonin johdolla. Tästä vanhasta Saimaan kanavasta on säilynyt vanhaa kivettyä uomaa mm. Mälkiän sulun kohdalla sekä Nuijamaalla. Samalta ajalta on säilynyt kaksi sulkuvartijan taloa ja Mälkiän kasöörintalo. Mälkiän luotsiasema on vuodelta 1929 (Th. Hellström). Nykyiseen mittaan Saimaan kanava laajennettiin ja uudenaikaistettiin 1963–68.

-Vanhan Lauritsalantien varrella sijaitsee puiston ympäröimä Lauritsalan kartano, joka on entinen sotilasvirkatalo. Sen puinen, aumakattoinen päärakennus on 1800-luvun alkupuolelta. Kartanon 12-kulmainen jyvääitta on rakennettu 1800-luvun keskivaiheilla. Kartanon yhteyteen 1857 rakennettu kivinen olutpanimo on asuinkäytössä. Tien varrella on myös kaksikerroksinen puutalo, Saimaan hotelli, joka rakennettiin 1847 ja siirrettiin nykyiselle paikalleen 1853 palvelemaan Saimaan kanavalla liikkuvia. (<http://www.nba.fi/rkv1993/kohde12.htm>)

Copyright © Pöyry Environment Oy

kuljetus-, ulkomaankauppa- ja matkustustarkoituksensa lisäksi kanavan oli tarkoitus toimia keisarikunnan Venäjän komeana julkisivuna sekä tarjota huvilatontteja rikkaille viipurilaisille ja pietarilaisille. Muun muassa tästä syystä miljöön rakennettiin alusta alkaen huolella viihtyisäksi ja puistomaiseksi, ja kanavamiljöön ulkoasua myös ylläpidettiin ja valvottiin tarkasti.

Tärkeä elementti kanavan varrella olivat koivukujat, jotka toisaalta kaunistivat kanavan vartta, toisaalta vähensivät kapean uoman tuulisuutta. Kanavanvarteen sijoittui runsaasti asutusta, mm. virkataloja puutarhoineen sekä kokonaisia huvilayhdyskuntia. Lauritsalan kohdalla Saimaan kanava kulki hyvin kapeassa kallioleikkauksessa (ks. Kuva 13). Lauritsalan kartanomiljöö oli alusta alkaen tärkeä osa kanavan suun maisemallista kokonaisuutta. (mm. Suominen 2001, Merenkulkulaitos 2009)

Kuva 13 Postikortti Saimaan kanavan näkymistä Lauritsalan kohdalla. Kanavamuseo, Lappeenranta (artikkelissa Suominen, 2001)

Kuva 14 Saimaan kanavan näkymiä Lauritsalan kohdalla nykyään (24.6.2009)

3.3 Kartanoalueen maiseman vaiheita

3.3.1 Puistoalueen historiaa

Kartanopuiston ja ympäröivän alueen vaiheita on tarkasteltu kirjallisuuden ja arkistolähteiden avulla. Päälähde on *Lauritsalan kartano 1680-1986* (Kölhi 1986). Aineistoja on etsitty UPM:n arkistosta ja Lappeenrannan kaupunginarkistosta sekä Museoviraston kuva-arkistosta. Tärkeimmät löydetyt historialliset dokumentit on koottu liitteeseen 1.

Eräs ensimmäisistä Lauritsalan kartanoalueen hahmoa kuvaavista karttalähteistä on peräisin **vuodelta 1832**. Kartassa ei yhtä lukuun ottamatta näy rakennuksia, mutta tärkeimmät tiet ja päärakennuksen rakennusryhmän alue ovat jo selkeästi muotoutuneet. Lauritsalan tilan historia sotilasvirkatalona ulottuu toki paljon kauemmaksi, 1600-luvun lopulle, mutta kartanona alue alkoi muotoutua 1820-luvulla.

Oletettavasti **1850-luvulta** peräisin olevassa kartassa (Kölhin teoksesta, kartan lähde ei tiedossa) kartanon alue on jo täysin muotoutunut. Kartalla näkyvät päärakennus (peräisin 1840-luvulta), jyvääitta, asuinrakennus, navetta, paja, olutpanimo ja kestikievari. Lisäksi kokonaisuuteen liittyy useita talous- ym. rakennuksia, jotka on myöhemmin purettu. Päärakennuksen ja asuinrakennuksen välinen alue on sommiteltu selkeäksi kokonaisuudeksi miespihoineen, nurmikenttineen ja puuistutuksineen. Keskeiseen sommitelmaan liittyvät myös tallipiha ja navettapiha. Kartanoalueen pohjoispuolella on laaja puutarhaviljelyn alue, ja tätä ympäröivät itä- ja länsipuolella pellot. Kartanoalueen lounaispuolella Salpausselän rinteellä on metsämaata. (Ks. Kuva 15)

Saimaan kanavan rakentaminen vuosina 1845–1856 vaikutti voimakkaasti myös Lauritsalan tilan ympäristöön, jossa näkyivät tällöin mm. kanavatyömaan rakenteet, työntekijöiden tilapäisasunnot sekä monet työntekijöiden tarvitsemat palvelut. Kartanon maanviljelystoiminnalla oli suuri rooli esimerkiksi työntekijöiden muonituksessa.

Senaatin kartan eli **venäläisen topografikartan (1893)** mukaan Lauritsalan kartano on hahmottunut ympäröivällä alueella miltei ainoana asutuskeskittymänä. Senaatinkartassa näkyvät samat elementit kuin 1850-luvun kartassa, eli pellot ja puutarhaviljelmät kartanon ympärillä. Lisäksi huomio kiinnittyy kanavan ympäristölle tyypillisiin puukujanteisiin sekä kartanolta kanavalle johtavaan puukuja-akseliin.

Lauritsalan kartanon alue on suurimman osan historiastaan useiden eri omistajien aikana toiminut **hyötypuutarhana ja edistyksellisenä viljelyalueena**. Tila osallistui useisiin maatalousnäyttelyihin ja sai palkintoja tuotteistaan. Kartanossa toimi myös jo vuonna 1864 perustettu maanviljelyskoulu. Opetusaineena oli mm. puutarhanhoito, ja koululla opetti Erfurtista kotoisin oleva puutarhuri. Vuonna 1873 kartanossa järjestettiin maatalousnäyttely, jonka näyttelypaikkana toimi suuri 12-kulmainen jyvääitta. Aitta on edelleenkin olemassa, joskin se on siirretty alkuperäiseltä paikaltaan. Kartanoa käytettiin myös edustuspaikkana korkea-arvoisille suuriruhtinaskunnan virkamiehille ja kauppakumppaneille. Vuodesta 1906 lähtien kartanon toiminta keskittyi maatalouden lisäksi puutavaran ja sahan ympärille. Sotien aikana maanviljelys oli laajimmillaan, ja tällöin myös puistoalueet otettiin viljelykäyttöön elintarvikepulaa helpottamaan.

Kuva 15 Kuvapari kartanopuiston ympäristöstä 1850-luvulla ja nykyään. Yläkuvassa on havainnollistettu 1850-luvun kartalle vihreällä puutarha-alueet ja keltaisella peltoalueet.

Lauritsalan kartanoaluetta ympäröivä alue on muuttunut ja rakentunut voimakkaasti 1900-luvun eri vuosikymmeninä. Kartanon aluetta ovat ympäröineet pellot laajalti vielä 1950-luvulla. Sekä peruskartta vuodelta 1949 että muutamat ilmakuvat 1950-luvulta hahmottavat kartanon ympäristön varsin avoimena peltomaisemana. Vielä 1960-luvulla tammikujanteen itäpuolen osa oli pelto- ja puutarhaviljelyaluetta. Vuosien 1967 ja 1969 välillä kartanon alueella olleet kasvihuoneet purettiin ja kartanon oma viljelytoiminta päättyi. Vielä vuonna 1980 laaditussa (painettu 1983) peruskartassa alueen itäpuolella on niittyä ja peltoa. Tämän jälkeen kartanopuiston tammikujan itäpuolen peltoalue on alkanut kasvaa umpeen.

Rautatien ja teiden rakentaminen ja myöhemmät parannustoimenpiteet ovat myös osaltaan muokanneet kartanoalueen lähimaisemaa merkittävästi. 1930-luvulla rakennetun rautatien sekä 1960-luvulla rakennetun Muukontien myötä kartanoalueen maisemallinen yhteys Hovinpellon peltoalueelle katkesi. Myöhemmin kartanoalueen ympäristöön Hovinpellon, Hakalin ja uusimpana Kartanopellon alueelle on rakennettu pientaloalueita.

3.3.2 Puiston teemoja ja yksityiskohtia

Varsinaiset puutarhataiteelliset sommitelmat Lauritsalan kartanossa ovat ilmeisesti olleet vähäisiä tai niitä ei ole dokumentoitu ja säilytetty. Keskeisten rakennusten muodostama sommitelma on kuitenkin ollut alusta lähtien hyvin selkeä, ja jo aikaisessa vaiheessa rakennusten lähiympäristössä on 1850-luvun karttalähteen perusteella ollut puuistutuksia ja säännöllisiä nurmikenttiä. Kartanoalueella on myös säilynyt joitakin erikäisiä kivimuureja. Esimerkiksi päärakennuksen länsipuolelta puretun siiven kivijalkaa on osin säilytetty puutarhan kivirakenteisessa tukimuurissa.

Kasvillisuus on ollut merkittävässä roolissa kartanopuiston eri vaiheissa. Merkittävin nykypäivään säilynyt elementti on kartanon itäsivustalta Saimaan kanavalle johtava tammikuja. Myös muutamat todella kookkaat vanhat tammet, metsälehmukset ja lehtikuuset ovat olleet osa kartanon maisemaa jo pitkään ja ovat siten sekä historiallisesti että maisemallisesti arvokkaita elementtejä.

Venäjän vallan aikana (1808–1917) Suomeen viljelyyn tulleista puuvartisista kasveista on Lauritsalan kartanon alueella ja lähipiirissä jäljellä mm. kookkaita siperianpihtoja, lehtikuusia, palsamipoppeleita ja terttuseljaa sekä omenalajikkeita. Aiemmin, 1700-luvulla Suomeen tulleista kasveista mm. pihasyreeni ja siperianhernepensas yleistyivät Venäjän kauden aikana, ja näitä molempia on Lauritsalan kartanon alueella runsaasti. Suomeen tilattiin Venäjän kauden aikana taimia pietarilaisista taimitarhoista, ja myös muualta Euroopasta tuotiin runsaasti siemeniä ja taimia monista sellaisista kasveista, joita ei ollut meillä aiemmin viljelty. Uudet kasvit tulivat meillä ensin kartanoiden puutarhoihin, säätyläiskoteihin ja pappiloihin. (Alanko 2001)

Ruohovartisia puutarhakasveja ei tämän työn puitteissa ole ollut mahdollista inventoida. Raportin luvussa 2 on kuvattu ruohovartista kasvilajistoa yleispiirteisesti. Arkisto- ja kuvalähteiden perusteella alueella aikanaan olleen ruohovartisen puutarhakasvilajiston säilymisestä ei ole varmuutta. Osa nykyisistä istutuksista on uusia, esimerkiksi kartanorakennusta ympäröivät istutussuunnitelmat on laadittu 2000-luvun alussa (Maisema-arkkitehdit Byman & Ruokonen). Mahdollisten vanhojen perennakasvikantojen säilyttäminen olisi kuitenkin tärkeää niin historiallisesta kuin monimuotoisuuden näkökulmasta katsottuna.

Kuva 16 Vanha merkittävä tammikuja kartanon päärakennuksen itäisivulla

Kuva 17 Vanhan kestikievarirakennuksen eteläpuolen puutarha-alue. Kuvassa rakennuksen vasemmalla puolella näkyy kookkaita vanhoja siperianpihtoja, jotka ovat tyypillisiä Venäjän kauden kasveja suomalaisissa puutarhoissa.

3.3.3 Puiston nykyasu ja säilyneisyys

Lauritsalan kartanoaluetta ympäröivä alue on muuttunut voimakkaasti erityisesti 1900-luvulla (ks. myös luku 3.3.1). Kartanon aluetta ovat ympäröineet laajalti pellot ja niityt aina 1800-luvun alkupuolelta jopa 1980-luvulle asti. Nykyisellään avoimia alueita kartanon ympäristössä ovat kartanon ja päiväkotirakennuksen välinen puistoalue, kartanon ja Saimaan kanavan maiseman välinen tammikujan rajaama puistoalue, navetan ja vanhan panimo- sekä kestikievarirakennuksen ympäristön nurmi- ja niittyalueet sekä yksittäiset pienialaiset nurmi- ja niittyalueet. Peltoalueita ei ympäristössä enää ole, ja muu ympäristö on joko rakennettu pientalovaltaisesti tai alkanut kasvaa umpeen. Kestikievari ja panimo ovat edelleen hahmotettavissa ja koettavissa osaksi muuta kartanokokonaisuutta.

Kartanoalueen nykyasussa huomiota kiinnittävät erityisesti vanha tammikuja, kartanopuiston säilyneet, komeat vanhat tammet, lehmukset ja muu puusto. Osa vanhasta puustosta on huonokuntoista, ja alueella onkin tehty maisemanhoitotoimenpiteitä, viimeksi keväällä 2009 (ks. Kuva 18).

Kartanon ympäristössä on tehty kunnostustöitä, joista osa pohjautuu maisema-arkkitehdit Byman&Ruokosen laatimiin suunnitelmiin (2003). Ote suunnitelmakartasta on tämän raportin liitteessä 1. Kartanon sisääntulopihalla istutuksissa ja kivirakenteissa on onnistuneesti mukailtu vanhaa henkeä. 1850-luvun kartassa havaittavissa oleva puolikaaren muotoinen nurmikenttä toistuu nyt teemana kartanon edustalla kivimuurin rajaamana kivituhkapintaisena sisääntuloaukiona.

Kartanon pohjoispuolella suurin muutos lienee umpinaisen lasikuistin muuttaminen avokuistiksi. Pohjoispuolella on rakennettu liuskekivistä oleskelualue sekä painekyllästetystä puusta terassi, ja ympäristöön on istutettu puutarhakasveja, mm. pioneja. Kokonaisuutena alueen käsittely on ilmeeltään selkeä ja rauhallinen, joskaan painekyllästetystä puusta rakennettu terassi ei vastaa kartanon historiallista arvoa.

Kuva 18 Näkymä kartanopuistosta pohjoiseen Saimaan kanavan suuntaan

Kuva 19 Vasemmalla kartanon päärakennuksen sisäänkäyntialue lännestä kuvattuna, oikealla kartanon vanhaa kivijalkaa ja puutarhan tukimuuria

Kuva 20 Yläkuvassa kartanon länsipuolen alueen rehevää ja monilajista kasvillisuutta, kuvassa paja- ja navettarakennukset. Alakuvassa päiväkotirakennuksen ja päärakennuksen välistä puistoa.

3.4 Maisemallisia tavoitteita maankäytön suunnitteluun

Lauritsalan kartanon puistoalueen säilyneintä osaa ovat päärakennuksen ja päiväkotirakennuksen välinen puistoalue, päärakennukselta pohjoiseen johtava tammikuja ja sen länsipuoleinen puistoalue, sekä navetan, pajan, vanhan olutpanimon ja kestikievarirakennuksen ympäristö. Puiston ydinalueena hahmottuu päärakennuksen pohjoispuolen puisto tammikujan rajaamana, mutta myös yhteys panimo- ja kestikievarirakennukselle on säilynyt hyvin. Laajemmassa maisemassa merkittävin arvo on Lauritsalan kartanon alueen ja Saimaan kanavan yhteys.

Viimeisimmät merkittävät muutokset alueella ovat tapahtuneet tammikujan itäpuolella, jossa entiset peltoalueet on joko rakennettu pientaloalueiksi tai ne ovat alkaneet vähitellen kasvaa umpeen.

Alueen maankäytön suunnittelussa on suositeltavaa ottaa huomioon nämä edellä mainitut säilyneimmät alueet, erityisesti ydinalue, sekä yhteys Saimaan kanavalle. Alue on säilynyt kohtalaisen eheänä ja historialliset sekä maisemalliset piirteet ovat paikoin hyvin näkyvissä. Paras tapa edelleen säilyttää ympäristö ja rakennukset kunnossa ja elävänä on ohjata niihin pysyvää toimintaa, ja näin alueella on tehtykin. Myös kartanoon liittyvässä opastuksessa ja markkinoinnissa tulisi korostaa liittymistä kanavan historialliseen maisemakokonaisuuteen.

Puistoalueella on tehty maisemanhoitotoimenpiteitä näkymien avaamiseksi ja huonokuntoisen puuston raivaamiseksi. Näkymien avaaminen kanavan suuntaan on ymmärrettävä tavoite sekä historiallisista että maisemallisista syistä. Näkymien avaamista voidaan edelleen harkitusti jatkaa. Toisaalta vanhan puuston ja lahopuuston arvo luonnon monimuotoisuuden kannalta on merkittävä, joten varsinkin kartanoalueen puistometsän luonteisissa osissa on suositeltavaa säilyttää esimerkiksi muutamia yksittäisiä lahopuita.

Alueet kartanopuiston tammikujan itäpuolella ovat muuttuneet voimakkaimmin viime vuosikymmeninä. Koska kartanoalueen maanviljelystoiminta on päättynyt jo kymmeniä vuosia sitten, ei avoimien alueiden täydellinen palauttaminen ole tarkoituksenmukaista. Tammikujan itäpuolelle on myös mahdollisesti istutettu kasvilajistoa, mm. pihtoja, ja näiden puiden säilyttäminen mahdollisuuksien mukaan on suositeltavaa maisemallisista syistä. Näkymien avaamista Kartanopellon suuntaan tulisi kuitenkin harkita. Näkymät toimisivat historiallisena muistumana maisemallisesta yhteydestä kartanon itäpuolella sijainneisiin viljelyalueisiin.

Tammikujan ja uuden Haartmaninkadun pientaloalueen väliin jäävällä alueella on mahdollista tutkia uusia maankäyttömahdollisuuksia. Tällöin kuitenkin kartanopuiston ja uuden maankäytön väliin tulee jäädä riittävän leveä ja monilajinen kasvillisuuden muodostama vyöhyke, jonka poikki voidaan avata näkymiä.

4

RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

Alueen rakennettu ympäristö muodostaa selkeän kokonaisuuden. Ympäristöä on vaalittu sen historialliset arvot huomioon ottaen. Jäljellä olevan rakennuskannan kunto on pääosin erinomainen ja ajan myötä tehdyt kunnostustyöt tehty pääosin historiallisia arvoja kunnioittaen. Alue ja sen rakennukset ovat viljasiiloa, pajaa ja kellaria lukuun ottamatta edelleen käytössä.

4.1 Lauritsalan kartanoalueen rakennetun ympäristön historiaa

Lauritsalan kartanoseudun tunnettu historia ulottuu yli kolmensadan vuoden taakse. Kartanoalueella sijaitseva tila numero 1 otettiin sotilaskäyttöön vuonna 1680. Se oli ensin ratsutila, mutta muutettiin puustelliksi vuonna 1695. 1700-luvun ensimmäisellä puoliskolla tila oli sotilasviranhaltijoiden, myöhemmin hallinnon virkamiesten virkatalona. Kruununtilat muutettiin perintötiloiksi, jollainen Lauritsalan kartanokin oli vuodesta 1824 lähtien. Tila numero 2 on maakirjoissa 1706 ollut autiotila. Vuonna 1742 se oli jo rakennettu.

Kartanoalueen voimakas kehittymisen kausi alkoi 1830-luvulla. Vuonna 1856 valmistuneen kanavan rakentaminen vauhditti osaltaan alueen kehittymistä. Lauritsalan kartano toimi viljelyksen, puutarhanhoidon ja maataloustuotteiden valmistuksen edelläkävijänä alueella. Siellä valmistettiin myyntiin erilaisia maatalouden tuotteita, kuten olutta, meijerituotteita ja viinoja. Kartano siirtyi vuonna 1867 kauppaneuvos Johan Hackmanille, joka siirsi sen pian tyttärelleen ja tämän puolisolle eversti Lars Emil von Haartmanille.

Kartanon yhteyteen rakennettiin vuonna 1857 kivinen kaksikerroksinen olutpanimo, joka on nykyisin asunto-osakeyhtiönä. 1860-luvulla panimo siirtyi kartanokaupan yhteydessä von Haartmanille. Tehtaan päätuotantopiste siirtyi vuonna 1895 Lappeenrantaan. Lauritsalan panimo lakkautettiin 1906.

Läntisen kanavatien varrelle rakennettiin vuonna 1847 kaksikerroksinen puutalo, Saimaan hotelli eli kestikievari palvelemaan Saimaan kanavalla liikkuvia. Rakennus siirrettiin nykyiselle paikalleen vuonna 1853 (<http://www.nba.fi>).

Viime vuosisadalla kartanon selvitysalue on ollut hyvin avointa siellä sijainneiden hyötypuutarhojen, viljelysten ja niittyjen vuoksi. Kartanoalueelle perustettiin vuonna 1864 Korkeampi Maatalouskoulu. Vuonna 1873 Lauritsalan kartanon 12-kulmaisessa jyvääitassa järjestettiin maatalousnäyttely.

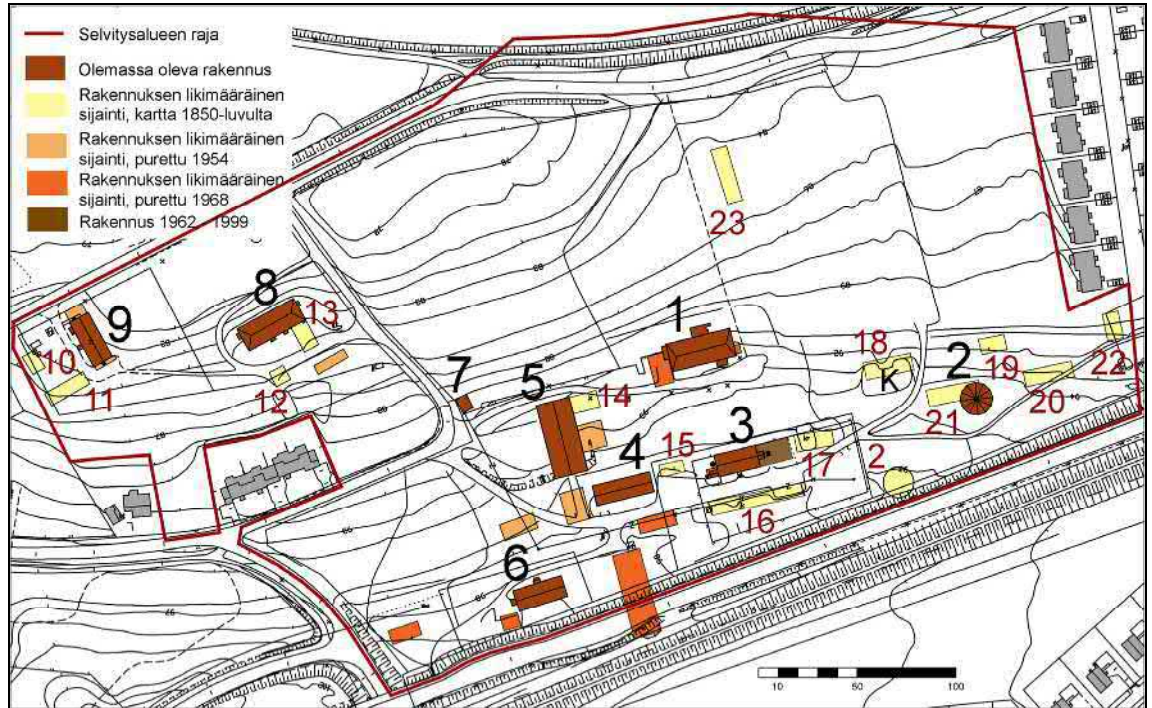
Lauritsalan sahan perustajat James ja Thomas Salvesén ostivat kartanon von Haartmaneilta vuonna 1906. Kartano siirtyi Aktiebolag Kaukas Fabrikille vuonna 1916. Alue kehittyi vähitellen sahateollisuuden johtajien edustavaksi residenssiksi ja kartanopuistoksi. Maatalous säilyi kartanon toiminnassa aina vuoteen 1966 asti. Omistussuhteissa ei tapahtunut muutoksia, mutta yhtiön nimi muuttui 1934 Kaukaan Tehdas Oy:ksi ja 1953 Oy Kaukas Ab:ksi. Vuodesta 1986 lähtien kartanon omisti Kymi-Strömberg Oy, sittemmin Kymmene Oy ja vuoteen 2007 asti UPM Kymmene Oyj. Panimon ja kestikievarin tontit on erotettu päätilasta. Lappeenrannan kaupungin omistama Lappeenrannan Yritystila Oy osti Lauritsalan kartanon päätilan puistoineen vuonna 2007.

Kestikievarirakennuksessa toimi 1930-luvun alussa Lauritsalan kauppalan toimisto. Sittemmin rakennus on muutettu asunto-osakeyhtiöksi.

Rakennuksista on kaupunginarkistosta valokuvasarja vuodelta 1976. Tämän jälkeen päärakennuksessa, tallissa, navetassa, pajassa, entisessä panimossa ja kestäkievarissa ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia päärakennuksen ja navetan kivijalkojen uusia aukouksia lukuun ottamatta.

Yksittäisten rakennusten vaiheita on kuvattu tarkemmin luvun 4.2 kohdekuvauksissa.

4.2 Rakennuskanta

Kuva 21 Lauritsalan kartanoalueen rakennetun ympäristön kehitystä.

4.2.1 Päärakennus

(kartassa numero 1)

Rakennusaika: 1840-luku (Kölhi)

Alkuperäinen käyttö: Asuinrakennus

Nykyinen käyttö: Tilausravintola-, majoitus ja edustustilapalveluja

Kerrosluku: 1 + ullakko + kellari

Pohja: Suorakaide, jossa pääsisäänkäynnin yhteydessä avokuisti, länsipäädyssä kuitiosia ja pohjoisella julkisivulla terassilaajennus.

Perustus: Kivi, betoni

Runko: Hirsi

Ulkoeräus: Vaakaponttilaudoitus, joka kiertää kulmat ilman nurkkalautoja. Ullakko-kerroksessa tasalaudoitus.

Kattomuoto: Aumakatto

Katemateriaali: Konesaumattu pelti

Ikkunat: Pääkerroksessa 6-ruutuiset. Ullakkokerrosta kiertävät matalat 2-ruutuiset ikkunat. Kivijalassa yksiruutuisia uusia ikkunoita. Pohjoisen julkisivulla frontaalissa on lunetti-ikkuna.

Ovet: Puiset peiliovet, joissa ikkunalasituksia. Pääsisäänkäynnissä ja pääkerroksen terassilla on kaksoisovet. Pohjoissivun kivijalan uusi ovi on metallirunkoinen lasiovi.

Kuva 22 Lauritsalan kartanon päärakennuksen pohjoissivu ja länsipääty

Ulkoerähouksen väri: Keltainen

Kateväri: Musta

Ikkunan osien väri: Valkoinen

Ovien väri: Valkoinen

Muu väritys: Pääsisäänkäynnin kuistikatoksen, päätysisäänkäynnin sekä terassin kai-
teet ja pylvää valkoiset. Sisäänkäyntien porraskenteet tummanpunaiset. Katon räys-
täiden alarakenteet valkoiset.

Alkuperäisyys: Eri rakenneosien alkuperäisyyttä ei ole voitu todentaa. Rakennuksen
päärungon yksinkertainen suorakaiteen muoto vastaa vanhan karttamateriaalin mukaista
muotoa (Kölhi, kartta). Oletettavasti runko ja perustus ovat alkuperäisiä. Länsipäädyssä
on sijainnut jossain vaiheessa kartanon taloustoimintojen apurakennus, jonka rakenta-
misajankohta on myöhäisempi kuin rakennuksen perusrungon. Apurakennus on ollut
väliosan kautta yhteydessä pääosaan. Väliosaa on täydennetty varastohuoneilla jossain
vaiheessa. Asemapiirroksessa vuodelta 1953 apurakennus ja siihen liittyvä väliosa on
vielä näkyvissä, kun puolestaan vuoden 1954 asemapiirroksessa länsipäädyssä on enää
kuisti. Vuonna 1955 otetussa valokuvassa pääsisäänkäynnissä ja itäpäädyssä on umpi-
kuistit. Itäpäädyn kuisti on purettu oletettavasti 1950-luvun loppupuoliskolla. Pää-
sisäänkäynnin kuisti on muutettu avokuistiksi. Pääkerroksen ikkunamalli on empire-
tyylissä tavallisesti käytetty 6-ruutuinen; on mahdollista, että ikkunat ovat alkuperäiset.
Kartanon pohjoisen puoleisen julkisivun terassi on ollut aiemmin umpinainen lasiveran-
ta. Kellarikerroksessa on aiemmin sijainnut varastotiloja. Vuonna 2008 kellarikerrok-
seen on rakennettu sauna- ja oleskelutiloja. Siinä yhteydessä on kivijalan pohjoisen ja
idän puoleisiin seiniin avattu uusia ikkuna-aukokuksia. Kellarikerroksen itäpään uudet
ikkunat ovat moderneja suuriruutuisia. Kellarikerrokseen on avattu uusi sisäänkäynti
pohjoisen puolen itäosaan ja sen yhteyteen rakennettu uusi maantasoinen terassi.

Kunto: Päärakennuksen kunto on erinomainen.

Kulttuurihistoriallinen arvo: Kartanon päärakennus on säilyttänyt alkuperäisen empi-

re-hengen. Kartanon sisälle on tehty modernejakin uudistuksia, mutta ne on toteutettu siten, että perinteinen tyyli on säilytetty ulospäin hallitsevana. Rakennuksen ja sitä ympäröivän miljöön kulttuurihistoriallinen historiallinen arvo on korkea. Koska se on erityisen herkkä muutoksille ympäristössä, suositellaan rakennus lähiympäristöineen rauhoitettavaksi uudisrakentamiselta.

Kuva 23 Päärakennuksen julkisivu etelään ja itäpäätä

Kuva 24 Pohjoisen julkisivun uusi terassi

4.2.2

Jyvääitta

(kartassa numero 2)

Rakennusaika: Ennen vuotta 1850. Esiintyy kirjallisessa aluekuvauksessa vuodelta 1850. Siirretty nykyiselle paikalleen vuonna 1966 Muukontien rakentamisen yhteydessä.

Alkuperäinen käyttö: Viljasiilo

Nykyinen käyttö: Ei käytössä

Kerrosluku: 1

Pohja: 12-kulmainen

Perustus: Nurkkakivet

Runko: Rankarakenne

Ulkoerhuus: Vaakasuuntainen tasalautoitus, joka kiertää nurkat ilman nurkkalautoja.

Kattomuoto: 12-kulmainen

Katemateriaali: Pelti

Ovet: Viistoon A:n muotoisesti lomalautoitetut leveät pariovet

Ulkoerhouksen väri: Punainen

Kateväri: Musta

Ovien väri: Punainen, valkoiset puitteet

Muu väritys: Katon räystäiden alarakenteet valkoiset.

Alkuperäisyys: Eri rakenneosien alkuperäisyyttä ei ole voitu todentaa, mutta historiallisen kuvamateriaalin perusteella säilyttännyt ilmeensä erinomaisesti. Kate on uusittu. Kattoviiri maatalousmessuilta vuodelta 1873.

Kunto: Viljasiilon kunto on välttävä. Eteläisellä sivulla puiset rakenneosat ovat alkaneet rapistua. Oven puitteet ovat osittain lahonneet pois. Kate on melko hyväkuntoinen.

Kulttuurihistoriallinen arvo: Jyvääitalla on pitkä ja kunniakas historia. Joskin se on alkanut rapistua, se on vielä täysin kunnostuskelpoinen. Sen säilyttämistä suositellaan sen edustaman harvinaisen rakennetyypin vuoksi.

Kuva 25 Jyvääitta

4.2.3

Päiväkoti

(kartassa numero 3)

Rakennusaika: Mahdollisesti 1880-luvulla (Kiiveri-Hakkarainen)

Alkuperäinen käyttö: Kõlhin kartassa kohde on mainittu siipirakennuksena, sittemmin 1900-luvulla se on toiminut metsäkonttorina.

Nykyinen käyttö: Päiväkoti

Kuva 26 Päiväkodin etelän puoleinen julkisivu

Kerrosluku: 1 + ullakko

Pohja: Suorakaide, molemmissa päädyissä kuistit

Perustus: Kivi

Runko: Hirsi

Ulkoerho: Vaakaponttilaudoitus, nurkkalaudat

Kattomuoto: Satulakatto, etelän ja pohjoisen puolilla ullakkokerroksen laajennusosien katto noudattaa harjasuuntaa

Katemateriaali: Konesaumattu pelti

Ikkunat: Pääkerroksen vanhoissa ikkunoissa on T:n mallinen ruudutus, yläkerran laajennusosissa vaakasuuntaan kaksiosainen ruudutus. Itä- ja länsipäätyjen kuistiosissa on pystysuuntaan kaksiosainen ruudutus. Kuistien ja ullakon laajennusosan ikkunatyypit yksinkertaisia, pääkerroksen vanhojen ikkunoiden vuorilaudat ovat kertaustyylisiä.

Ovet: Uudet kotelo-ovet

Ulkoerhouksen väri: Vaaleankeltainen

Kateväritys: Selvityshetkellä pelti käsittelemätön

Ikkunan osien väri: Valkoinen

Ovien väri: Ovenpuitteet valkoiset, ovi murretun vihreä.

Muu väritys: Nurkka- ja koristelaudoitus valkoinen. Räystäsrakenteet valkoisia.

Alkuperäisyys: Rakennuksen paikalla on sijainnut mahdollisesti aiemmin aumakattoinen rakennus, joka ollut paikalla jo 1850-luvun jälkipuoliskolla (Kölhi, kartta). Kaikkien rakenneosien alkuperäisyyttä ei ole voitu todentaa. Rakennuksen perusrunko ja perustus oletettavasti alkuperäisiä. Pohjoisen puiston puoleinen julkisivu on kattorakenteita lukuun ottamatta vähiten kerroksellinen. Muutoin rakennuksessa on näkyviä eri aikakausilta peräisin olevia muutososia. Kate on uusi. Rakennuksen molemmilla sivuilla ullakkokerroksen laajennusosat ovat vuodelta 1954. Vuonna 1962 on rakennuksen itäpäätyyn rakennettu lisäsiipi. Lisäsiipi purettiin vuonna 1999, jolloin päätyyn rakennettiin kuisti. Samana vuonna rakennettiin länsipäätyyn kierreportaat. Rakennuksen lännen puoleisen kuistin rakentamisvuosi ei ole todennettavissa. Rakennuksen ovet, ovien katokset ja länsipäädyn porrasrakenteet moderneja. T:n muotoinen ruudutus yleistyi 1800-luvun loppupuoliskolla. Pääkerroksen ikkunankarmien tyyppi on 1800-luvun loppupuoliskolle tyypillistä kertaustyyliä, joten on mahdollista, että rakennuksen ikkunanpuitteet ovat alkuperäisiä. Ikkunan varsinaisen ikkunapuitteen yläpuoleinen koristelauta näyttää myöhemmin lisätyltä.

Kunto: Rakennuksen kunto on erinomainen.

Kulttuurihistoriallinen arvo: Nykyään päiväkotina toimivassa rakennuksessa eri aikakausien muutokset näkyvät selkeästi. Rakennuksen varsinaista rakennushistoriallista arvoa laskee se, että rakennus ei ole säilyttänyt historiallista ilmettään. Muutoksista huolimatta se ottaa hyvin paikkansa osana kulttuurihistoriallisesti arvokasta miljöötä.

Kuva 27 Päiväkodin pohjoisen puoleinen julkisivu

Kuva 28 Päiväkodin pohjoisjulkisivun ikkunatyyppi

4.2.4

Talli

(kartassa numero 4)

Rakennusaika: 1919 (Kölhi)

Alkuperäinen käyttö: Talli

Nykyinen käyttö: Varasto

Kuva 29 Tallin kaakkoiskulma

Kerrosluku: 1 + rehuvinetti

Pohja: Suorakaide

Perustus: Kivi

Runko: Tiili

Ulkoerhuus: Rappaus

Kattomuoto: Satulakatto

Katemateriaali: Kattotiili

Ikkunat: Neliruutuiset neliön malliset karoliiniset ikkunat, jotka kaksoisikkunoina sivuilla ja itäpäädyssä oven molemmin puolin

Ovet: Rakennuksen itäpäädyssä henkilöovi, sen yläpuolella isot kaksoisovet vintille. Länsipäädyssä iso kaksoisovi.

Ulkoerhuuksen väri: Valkoinen

Kateväritys: Punainen

Ikkunan osien väri: Valkoinen

Ovien väri: Karmit valkoiset, ovet tummanpunaiset, vintin ovet valkoiset.

Muu väritys: Vellikellorakenteet valkoiset punaisella hatulla

Alkuperäisyys: Rakennus on säilyttänyt hyvin alkuperäisen ilmeensä ja rakenneosansa. Rakennuksessa käytetty ikkunatyyppejä on ollut yleinen 1700-luvulla, joten rakennukseen on todennäköisesti siirretty jonkin toisen rakennuksen vanhat ikkunat.

Kunto: Tallin kunto on perusrakenteiden osalta hyvä. Huonokuntoinen rappaus, jossa oli halkeamia ja kopoa, on uusittu tämän selvityksen teon aikana vuonna 2009 ja rakennus on maalattu uudelleen valkoiseksi. Myös kattoa on paikattu kesällä 2009 vanhoilla kattotiilillä. Ikkunat ovat kohtuullisessa kunnossa.

Kulttuurihistoriallinen arvo: Rakennus on alkuperäisyytensä vuoksi kulttuurihistoriallisesti arvokas ja tärkeä osa kartanopuiston rakennettua ympäristöä.

Kuva 30 Tallin pohjoissivu ennen korjausta

4.2.5

Navetta

(kartassa 5)

Rakennusaika: 1850-luvun loppuun mennessä (Kölhi, kartta)

Alkuperäinen käyttö: Navetta

Nykyinen käyttö: Huoltotiloja ja vuokrattavia kokoustiloja

Kuva 31 Navetta lounaisen suunnasta

Kerrosluku: 1 + vintti + kivijalkakerros

Pohja: Suorakaide

Perustus: Kivi

Runko: Tiili (eteläpääty), hirsi (muut sivut)

Ulkooverhous: Tiili. Vinttikerroksessa puu, paitsi eteläpäädyssä tiili.

Kattomuoto: Satulakatto

Katemateriaali: Konesaumattu pelti

Ikkunat: Uusiin tiloihin kivijalkaan puhkaistu modernit suuriruutuiset ikkunat

Ovet: Tuotantotiloihin kaksoisovet.

Ulkooverhouksen väri: Punainen

Kateväritys: Musta

Ikkunoiden väri: Valkoinen

Ovien väri: Ruskea

Muu väritys: Pohjoispäädyn koristekohokuviossa valkoista

Alkuperäisyys: Kaikkien rakenneosien alkuperäisyyttä ei ole voitu todentaa. Rakennuksen idän puoleisella julkisivulla on ollut siipiosassa maituhuone. Siipi on purettu vuonna 1954. Samana vuonna on purettu länsisivun kuistiosa. Idän puolen kivijalkaan avatuissa ikkunoissa on suuriruutuiset modernit ikkunat.

Kunto: Navettarakennus on hyväkuntoinen.

Kulttuurihistoriallinen arvo: Rakennus on säilyttänyt kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ilmeensä lukuun ottamatta idän puoleista kivijalkaa. Voimakkaita muutoksia kokenut kivijalka sijaitsee varjoisessa katveessa, joten yleisvaikutelma on kuitenkin melko levollinen. Rakennuksen varsinaista rakennushistoriallista arvoa laskee se, että rakennus ei ole kokonaisuutena säilyttänyt historiallista ilmettään. Muutoksista huolimatta se on olennainen osa kulttuurihistoriallisesti arvokasta miljöötä.

Kuva 32 Navetan kivijalka idän puoleisella julkisivulla

Kuva 33 Navetan pohjoispäätty

4.2.6 Asuinrakennus

(kartassa 6)

Rakennusaika: todennäköisesti 1900-luvun alussa.

Alkuperäinen käyttö

Nykyinen käyttö: Asuinrakennus, 1900-luvulla puutarhateknikon talo

Kuva 34 Asuinrakennuksen pohjoisjulkisivu ja itäpääty

Kerrosluku: 1½

Pohja: Suorakaide, avokuisti pohjoisen puoleisella sivulla

Perustus: Kivi, betoni

Runko: Hirsi

Ulkoerohous: Pystysuuntainen peiterimalauditus

Kattomuoto: Satulakatto

Katemateriaali: Kattotiili

Ikkunat: Kuusiruutuiset

Ovet: Pääsisäänkäynnissä ikkunallinen ovi, itäpäädyn sisäänkäynnissä oletettavasti 50-luvulta peräisin oleva rimoin kuvioitu ovi, jossa viistoneليون muotoinen ikkuna.

Ulkoerohouksen väri: Punainen

Kateväritys: Punainen

Ikkunan osien väri: Valkoinen

Ovien väri: Karmit valkoiset, ovet punaruskeat

Muu väritys: Nurkkalaudat, kuistin rakenteet ja räystäään alusrakenteet valkoiset

Alkuperäisyys: Tarkka rakentamisajankohta ei ole tiedossa. Eri rakenneosien alkuperäisyyttä ei ole voitu todentaa, mutta oletettavasti ne kuistia lukuun ottamatta ovat alkuperäisiä. Rakennuksen ikkunatyyppejä oli tavallinen 1800-luvulla, joskin on ollut tavallista kierrättää rakennusosia, joten alkuperää ei voida siitä tarkkaan määrittää. Rakennuksessa on uusklassisia tyylipiirteitä. Rakennusta on vuonna 1954 laajennettu kahden huonekerran verran länsipäädystä.

Kunto: Rakennuksen kunto on hyvä, joskin katto hieman sammaloitunut.

Kulttuurihistoriallinen arvo: Rakennus on kulttuurihistoriallisesti arvokas, koska se edustaa historiallisesti tyypillistä rakennustapaa.

4.2.7

Paja

(kartassa 7)

Rakennusaika: Ennen 1850-luvun loppua (Kölhi, kartta)

Alkuperäinen käyttö: Paja

Nykyinen käyttö

Kuva 35 Pajarakennuksen pohjoispääty ja länsisivu

Kerrosluku: 1

Perustus: Kivi

Kerrosluku: 1

Pohja: Suorakaide

Runko: Tiili, vanhimmissa seinän osissa vuorolimitys

Kattomuoto: Satulakatto

Katemateriaali: Konesaumattu pelti

Ikkunat: Muurattu umpeen. Pohjoispäädyn yläosassa on ollut pyöreä ikkuna.

Ovet: Eteläpäädyssä kaksoisovi

Ulkoerhousen väri: Punatiili

Kateväritys: Musta

Ovien väri: Oven karmit tummanruskeat, ovet vaaleanruskeat

Muu väritys: Räystäiden pätylaudat valkoiset

Alkuperäisyys: Tarkka rakentamisajankohta ei ole tiedossa. Rakennuksen perusrunko on kuitenkin muurattu vuorolimityksellä, joka oli tyypillinen Suomessa Ruotsin vallan aikana. Myöhemmin muurattujen seinän osien limitys vaihtelee. Pajarakennus on olemassa jo 1850-luvulla. Räystäiden alla on taidokasta koristemuurausta, jota perinteisesti esiintyy käyttö- ja talousrakennuksissa. Koska vanha muuri on sidetiilen pituuden paksuinen ja ikkunat muurattu umpeen yksinkertaisella limityksellä, ovat ikkunoiden paikat jääneet hyvin näkyviin.

Kunto: Rakennuksen kunto on erinomainen.

Kulttuurihistoriallinen arvo: Limityksensä perusteella kyseessä on yksi alueen vanhimpia rakennuksia – todennäköisesti vanhin. Tämän vuoksi se on kulttuurihistoriallisesti arvokas. Rakennuksessa esiintyy myös taidokasta vanhaa muuraustyötä, joka tekee sen rakennushistoriallisesti arvokkaaksi.

4.2.8 Panimo

(kartassa 8)

Rakennusaika: 1857 (Kölhi)

Alkuperäinen käyttö: Olutpanimo

Nykyinen käyttö: Asuinkerrostalo

Kuva 36 Entisen panimon eteläinen julkisivu ja itäpääty

Kerrosluku: 2 + ullakko + kellari

Pohja: Suorakaide

Perustus: Betoni

Runko: Tiili

Ulkoerohous: Rappaus

Kattomuoto: Mansardikatto

Katemateriaali: Konesaumattu pelti

Ikkunat: Asuinkerroksissa yksiruutuisia. Vinttikerroksessa neliön muotoiset neliruutuiset ikkunat

Ovet: Rimaovet, joissa suorakaiteen muotoinen ikkuna yläosassa

Ulkoerohouksen väri: Vaaleankeltainen

Kateväritys: Musta

Ikkunan osien väri: Valkoiset ikkunanpuitteet

Ovien väri: Rapatut valkoiset karmit, mustat lipat, murretun vaaleansiniset ovet

Muu väritys: Räystään alusrakenteet valkoiset. Parvekkeen kaiteet valkoiset. Piippu katon rajan yläpuolelta punatiiltä.

Alkuperäisyys: Rakennus on muuttunut paljon käyttötarkoituksen vaihduttua. Entinen panimorakennus muutettiin asuintaloksi vuonna 1954. Rakennuksessa on havaittavissa

vanhojen ja uusien rakenneosien kerroksellisuutta. Vinttikerroksien ikkunat ovat ilmeisesti alkuperäiset. Malli on tosin 1700-luvun karoliininen ikkuna tyyppi, joten aikoinaan on todennäköisesti uusiokäytetty rakennusaikaa vanhempaa ikkunamallia. Asuin-kerrosten ikkunat on uusittu oletettavasti 50-luvulla, jolloin on otettu käyttöön yksiruutuinen ajanmukainen malli. Alkuperäinen malli on ollut rakennusajankohdasta päätellen kuusiruutuinen. Rakennukseen on lisätty jälkeenpäin kaksi savupiippua ja neljä parveketta. Kattoikkunat ja kerroslistat on poistettu.

Kunto: Rakennuksen kunto on erinomainen.

Kulttuurihistoriallinen arvo: Entisellä panimorakennuksella on yhtenä alueen vanhimmista rakennuksista vahvaa kulttuurihistoriallista arvoa. Rakennuksen rakennushistoriallista arvoa heikentää siihen tehty muutostyöt.

Kuva 37 Entisen panimon länsipääty

4.2.9 Kestikievari

(kartassa 9)

Rakennusaika: 1853, siirretty kanavan varresta. Alkuperäinen rakennettu vuonna 1847 (Kölhi).

Alkuperäinen käyttö: Kestikievari (hotelli)

Nykyinen käyttö: Asuinkerrostalo

Kerrosluku: 2

Pohja: Suorakaide, sisäänkäynnin yhteydessä avokuisti

Perustus: Kivi

Runko: Hirsi

Ulkoerohous: Vaakaponttilaudoitus, paitsi ikkunoiden aliset rintaosat ja räystäään vinttikerros pystyponttilaudoitus

Kattomuoto: Aumakatto, keskiosan frontaalissa harjakatto

Katemateriaali: Konesaumattu pelti

Ikkunat: Pääosin kuusiruutuiset, länsisivun katon frontaalissa lunetti-ikkuna

Ovet: Ikkunalliset

Ulkooverhouksen väri: Keltainen

Kateväritys: Musta

Ikkunan osien väri: Ikkunan puitteet vaalean ruskeat, karmit valkoiset

Ovien väri: Oven karmit valkoiset, ovet ruskeat

Muu väritys: Nurkka- ja koristelaudat valkoiset. Räystäät, rännit ja räystäiden aluskenteet valkoiset.

Alkuperäisyys: Rakennuksen perusrungon ulkoasu on säilyttänyt jokseenkin hyvin alkuperäisen ilmeensä. Rakennus on muutettu asuinrakennukseksi vuonna 1953, jossa yhteydessä pohjoispäädyn lasiveranta ja eteläpäädyn kuisti purettiin. Julkisivuun on lisätty myöhemmin kaksi parvekettä.

Kunto: Rakennus on hyvässä kunnossa

Kulttuurihistoriallinen arvo: Rakennus on hyväkuntoinen ja säilyttänyt historiallisen olemuksensa. Näin ollen sen voidaan katsoa olevan sekä kulttuurihistoriallisesti että rakennustaiteellisesti arvokas.

Kuva 38 entisen kestikievarin läntinen julkisivu ja pohjoispääty

4.2.10

Kellari

(kartassa ”K”)

Luonnonkivistä rakennettu suurehko maakellari, jossa on tynnyriholvi.

4.2.11 Purettu rakennuskanta

2. Viljasiilon aiempi sijainti
10. Renkitupa (kaupunginarkiston valokuvan vuodelta 1919 perusteella, mutta ulkohuone kartassa 1850-luvulta [Kölhi, kartta]. Kartan selitysten tekstit tämän ja seuraavan ulkohuoneen osalta vaihtaneet ilmeisesti paikkaa.)
11. Ulkohuone (renkitupa [Kölhi, kartta], mutta kartan selitysten tekstit tämän ja edellisen renkituvan osalta vaihtaneet ilmeisesti paikkaa)
12. Tynnyrintekijän asuintalo
13. Kellarisiipi
14. Puutarharakennus
15. Sauna
16. Ulkohuone
17. Vaunu- ja rekivarasto
18. Majoitustiloja
19. Majoitustiloja
20. Rehuliiteri
21. Rehuliiteri
22. Rehuliiteri
23. Siipirakennus

5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Lauritsalan kartanon alue muodostaa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden, jonka 1800-luvun puolivälissä alkaneen kukoistuskauden rakennuskanta on säilynyt varsin hyvin. Kokonaisuudesta on purettu lähinnä liiteri- ja varstorakennuksia sekä keskeisten rakennusten pienempiä siipiosia ja kuisteja. Purkamisista huolimatta rakennukset ja puistoalue muodostavat ehyen kokonaisuuden, joka sisältää tyyllisesti mielenkiintoisia kerrostumia. Lauritsalan kartano on edustava esimerkki 1800-luvun etelä-karjalaisesta kartanokulttuurista, jonka ydinalue oli Viipurin ympäristössä ja tuhoutui lähes kokonaan viime sodissa.

Kartanon maisemallinen yhteys etelä- ja kaakkoispuolella sijainneeseen laajaan pelto-alueeseen (nykyinen Hovinpelto) on katkennut rautatien ja Muukontien vuoksi. Myös kartanon pihapiirin yhteys itään (nykyinen Kartanonpelto) on peltojen rakentamisen ja metsittämisen vuoksi voimakkaasti muuttunut.

Kaikkien kartanoon kuuluneiden rakennusten säilyminen on turvattu asemakaavalla. Kartanoalueen kehittämisen lähtökohtana tulee jatkossakin olla arvokkaan rakennuskannan säilyttäminen ja hienovarainen ote rakennuksissa mahdollisesti tehtävissä muutoksissa. Täydennysrakentamiseen soveltuvia alueita ovat nykyisen Kartanonpellon asuinalueen länsireuna, lounaisosan rinnealue sekä mahdollisesti Kartanontien itäreuna. Tulevan asemakaavatyön yhteydessä tulee täydennysrakentamisen osalta tutkia vaihtoehtoisia malleja.

Kartanon alue on osa Saimaan kanavan maisemallista kokonaisuutta. Kartanonpuistoa on avattu viime aikoina jonkin verran pohjoisluoteeseen kanavan suulle. Puuston harventamista myös Kartanonpellon suuntaan tulisi harkita, mikä palauttaisi historiallista maisemallista yhteyttä kartanon itäpuolella avautuneisiin viljelyalueisiin. Myös kartanoon liittyvässä opastuksessa ja markkinoinnissa voitaisiin korostaa liittymistä kanavan historialliseen maisemakokonaisuuteen nyt, kun kanavaan liittyviä rakenteita on otettu esiin muuallakin lähialueella mm. entistämällä vanhoja sulkua.

6 LÄHTEET

6.1 Painetut lähteet ja kirjallisuus

- Alanko, P. 2001. Venäjän vallan aikaisesta puutarhakasvillisuudesta. Teoksessa Hortus Fennicus. Suomen puutarhataide. Viherympäristöliitto ja Puutarhataiteen seura.
- Antikainen J, Herranen T, Hoffman K, Toivanen P 1992: Lappeenrannan kaupungin historia 1917-66. Jyväskylä.
- Etelä-Karjalan liitto 2006: Etelä-Karjalan maisema- ja kulttuurialueselvitys, osa 1. Lappeenranta.
- Jantunen, J, Saarinen, K. & Marttila; O. 1999: Kaakkois-Suomen perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 124. Kaakkois-Suomen ympäristökeskus ja Suomen ympäristökeskus.
- Kontturi, O., Lyytikäinen, A. 1987: Etelä-Karjalan harjuluonto. Valtakunnallinen harjututkimus. Raportti 36. Etelä-Karjalan seutukaavaliitto.
- Kölhi, P. 1986. Lauritsalan kartano 1680-1986. Etelä-Saimaan kustannus Oy. Lappeenranta.
- Maa ja Vesi Oy 2005: Kartanonpuiston asemakaavan luontoselvitys. – 7 s.
- Maanmittaushallitus 1993: Maisemat, asuinympäristöt. Suomen kartasto 350. Toim. Pentti Alalammi.
- Museovirasto ja ympäristöministeriö 1993: Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisu- ja 16.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. ja Mannerkoski, I. (toim.) 2000: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. – 432 s. Ympäristöministeriö. Helsinki.
- Suominen, Timo 2001. Vanha Saimaan kanava. Kanavan maiseman sekä kanavapuutarhojen lumous 1800–1900-lukujen vaihteen tietämissä. Teoksessa Hortus Fennicus. Suomen puutarhataide. Viherympäristöliitto ja Puutarhataiteen seura.
- Ympäristöministeriö 1992: Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-alue työryhmän mietintö II. Ympäristöministeriö, mietintö 66/1992.
- Ympäristöministeriö 1992: Maisemanhoito. Maisema-alue työryhmän mietintö I. Ympäristöministeriö, mietintö 66/1992.
- Ympäristöministeriö 2005: Liito-oravan huomioon ottaminen kaavoituksessa. Kirje 9.11.2005.

6.2 Sähköiset lähteet

- Geologian tutkimuskeskus 2007: Geokartta-palvelu. <http://geokartta.gtk.fi/>
- Maanmittauslaitos 2009. www.karttapaikka.fi. Ilmakuva. Kuvaus 2003-2007.
- Merenkulkulaitos 2009.
http://portal.fma.fi/sivu/www/fma_fi/merenkulun_palvelut/vaylat_kanavat/kanavat/saimaankanava/saimaankanavanhistori
- Museovirasto 2009. <http://www.nba.fi/rky1993/kohde12.htm>

Kaakkois-Suomen ympäristökeskus 2008: Pintavesien ekologinen ja kemiallinen tila. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=22813&lan=fi>

Kansallisarkisto 2009. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1502287>. Venäläinen topografikartta 1:21 000. Vuoden 1893 mittaus. Viipurin lääniä, Lappeen kihlakuntaa. Rivi XV, Lehti 46

Ympäristöhallinto 2008: Hertta-järjestelmän tiedot luontokohteista ja pohjavesialueista. Eliölajit-tietojärjestelmän tiedot uhanalaisista lajeista.

Ympäristöhallinnon Oiva- ja Hertta-tietokanta 2009. www.ymparisto.fi

6.3 Yhteydenotot

Lappeenrannan kaupunki, kaavoitus ja ympäristötoimi.

Kaakkois-Suomen ympäristökeskus, luonto ja ympäristön tila -osasto.

7

LIITTEET

Liite 1	Kartanopuiston vaiheita
Liite 2	Maiseman nykytila, kartta 1:2000
Liite 3	Maiseman nykytila, kartanopuisto, kartta 1:1000
Liite 4	Lauritsalan kartanoympäristö, arvokkaat alueet ja kohteet, kartta 1:20 000

LIITE 1

KARTANOPUISTON VAIHEITA

Kartanopuiston ja ympäröivän alueen vaiheita on tarkasteltu kirjallisuuden ja arkistolähteiden avulla. Pääasiallinen lähde on *Lauritsalan kartano 1680-1986* (Kölhi 1986). Aineistoja on etsitty UPM:n arkistosta, Lappeenrannan kaupunginarkistosta sekä Museoviraston kuva-arkistosta. Tähän liitteeseen on koottu löydetty historialliset dokumentit tyypeittäin ja aikajärjestyksessä, vanhimmasta uusimpaan.

Kartat

- Kartta 1, 1830-luku: Kartta kartanon alueesta vuodelta 1832. Kölhin (1986) teoksessa.
- Kartta 2, 1850-luku: Plan-Karta öfwer Lauritsala hemmans gårds tomt med de derå befintelige åbyggnader. Kartan vuosiluku puuttuu, oletettavasti 1850-luvulta. Kölhin teoksessa.
- Kartta 3, 1890-luku: Venäläinen topografikartta eli ns. senaatinkartta, mittaus vuodelta 1893. Kansallisarkisto.
- Kartta 4, 1940-luku: Peruskartta vuodelta 1949
- Kartta 5, 1950-luku: Asemapiirros, UPM:n arkisto (Oy Kaukas Ab:n arkisto), piirros vuodelta 1954
- Kartta 6, 1960-luku: Asemapiirros, UPM:n arkisto (Oy Kaukas Ab:n arkisto), piirros vuodelta 1967
- Kartta 7, 1960-luku: Asemapiirros, UPM:n arkisto (Oy Kaukas Ab:n arkisto), piirros vuodelta 1969

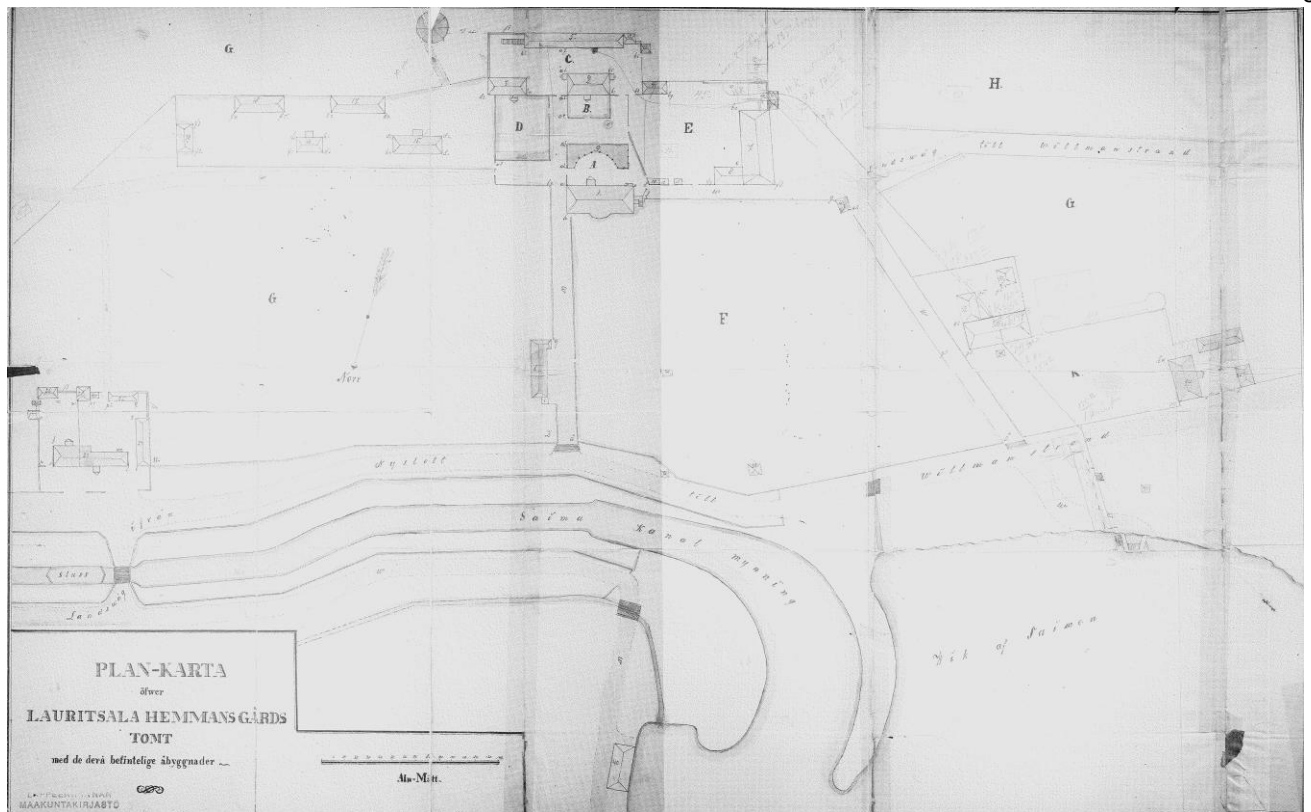
Ilmakuvat

- Ilmakuva 1, 1930-luku: Viistoilmakuvia, kanavansuu, Karhumäki Oy, kuvausvuosi 1935. Lappeenrannan kaupunginarkisto.
- Ilmakuva 2, 1930-luku: Viistoilmakuvia, kanavansuu, Karhumäki Oy, kuvausvuosi 1938. Lappeenrannan kaupunginarkisto.
- Ilmakuva 3, 1950-luku: Viistoilmakuva kaakosta. Oy Kaukas Ab:n arkisto / UPM:n arkisto.
- Ilmakuva 4, 1950–60-luku: Ortoilmakuva, osittain väritetty, UPM:n arkisto. Ei luetteloitu, ei tarkkaa tietoa vuosiluvusta, oletettavasti 1950–60-luvulta.

Piirrokset ja valokuvat

- Piirros 1, 1800-luvun alku: Kivipiirros kartanon rakennuksista. Museovirasto, Historiallinen kuva-arkisto. Kölhin (1986) teoksessa.
- Piirros 2, 1850-luku: Piirros kanavan suulta ennen kanavan rakennustöiden loppuun saattamista. Kölhin teoksessa.
- Piirros 3, 1850-luku: Piirros kanavan suulta ennen kanavan rakennustöiden loppuun saattamista. Kölhin teoksessa.
- Piirros 4, 1800-1900-luvun vaihde, Postikortti kanavasta ns. Lauritsalan kapeassa Lauritsalan kartanon kohdalla. Kanavamuseo, Lappeenranta. teoksessa Hortus Fennicus (2001).
- Valokuva 1, 1800-1900-luvun vaihde, kanavan suu Lauritsalan kartanon kohdalla. Kölhin teoksessa.
- Valokuva 2, 1910-luku: Päärakennus vuonna 1912. Valokuva Signe Brander. Museovirasto.
- Valokuva 3, 1910-luku: Päärakennus vuonna 1912. Valokuva Signe Brander. Museovirasto.
- Valokuva 4, 1910-luku: Jyväaita vuonna 1912. Valokuva Signe Brander. Museovirasto.
- Valokuva 5, 1920-luku: Kestikievari, tarkka kuvausvuosi ei tiedossa. Lappeenrannan kaupunginarkisto.
- Valokuva 6, 1920-luku: Kestikievari vuonna 1924. Lappeenrannan kaupunginarkisto.

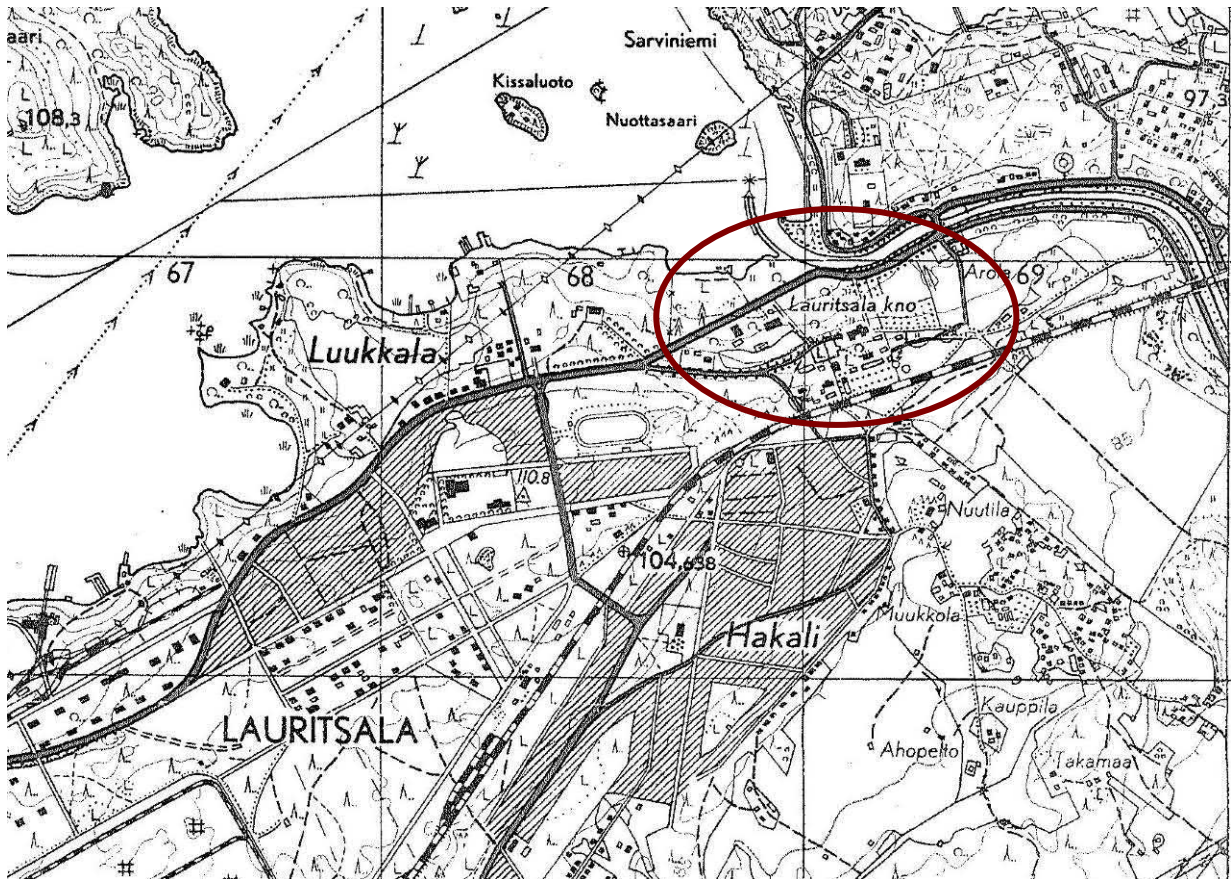

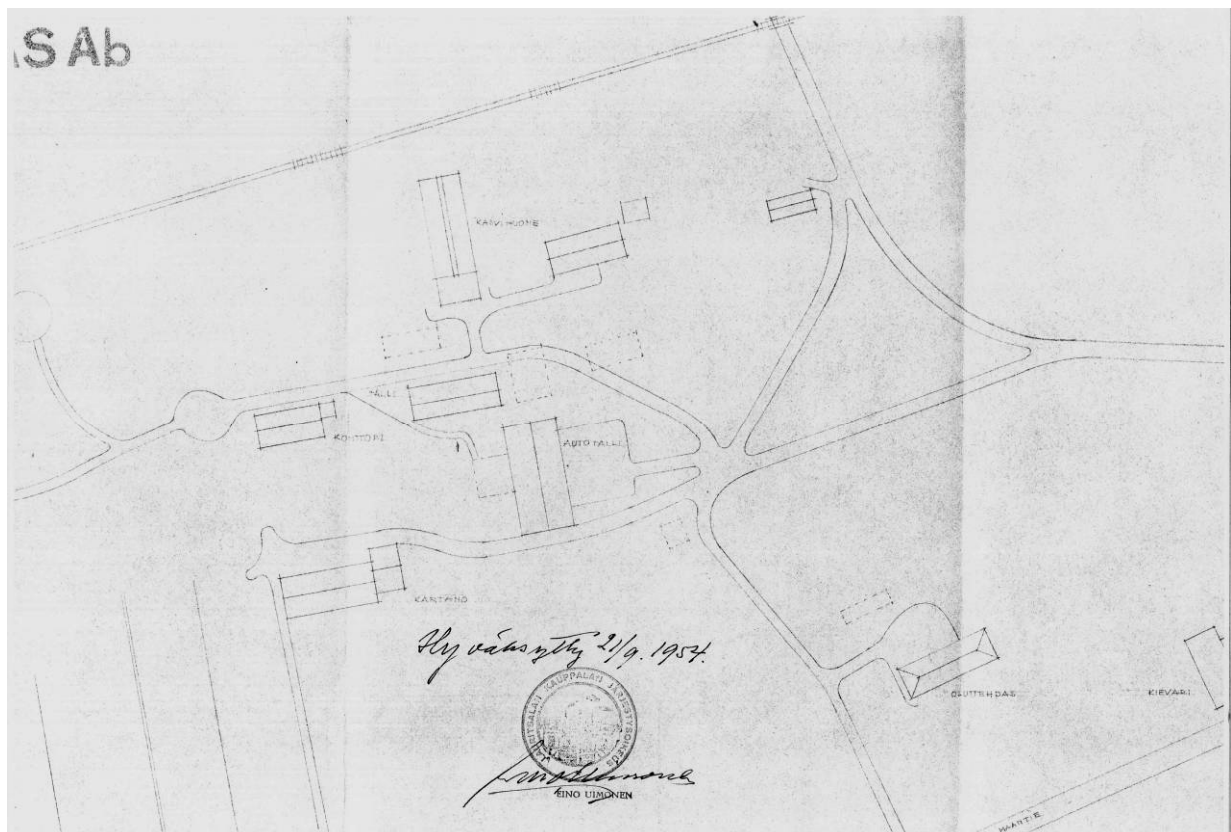
Kartta 2

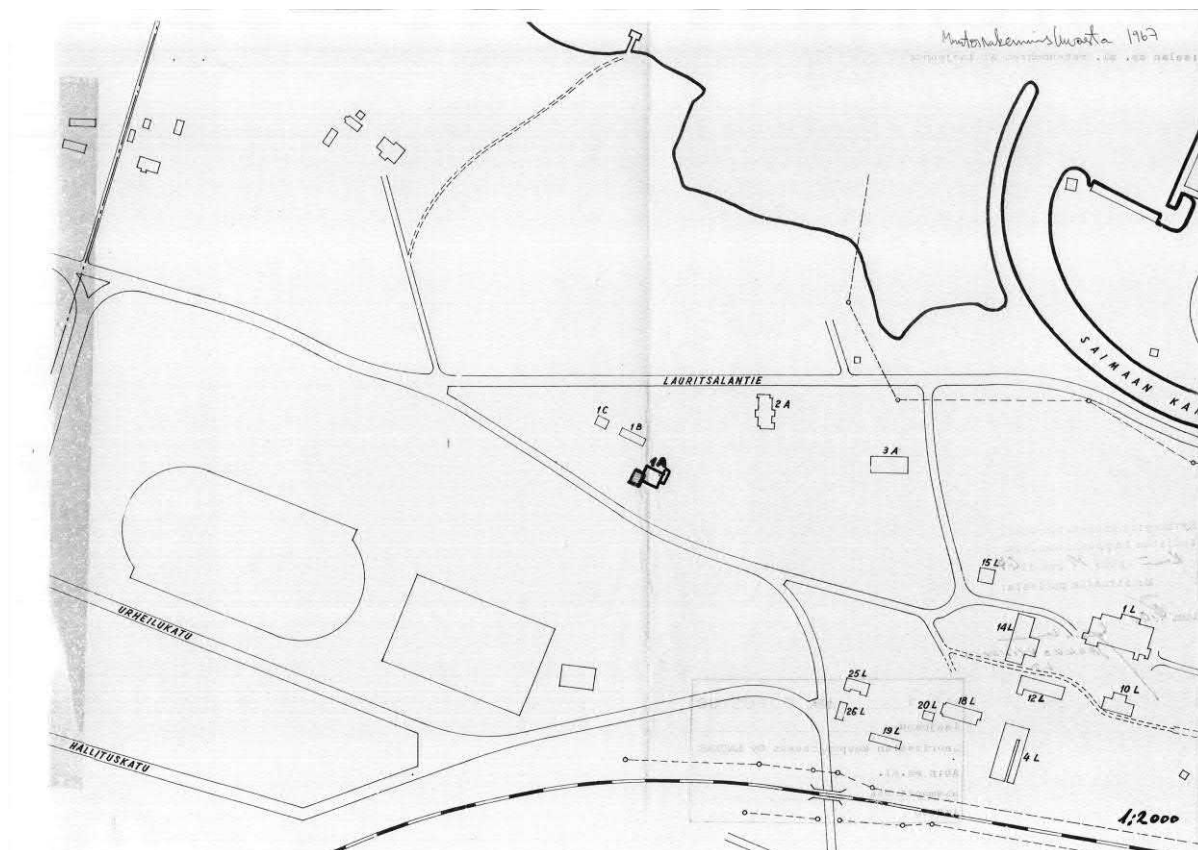
Kartta 3

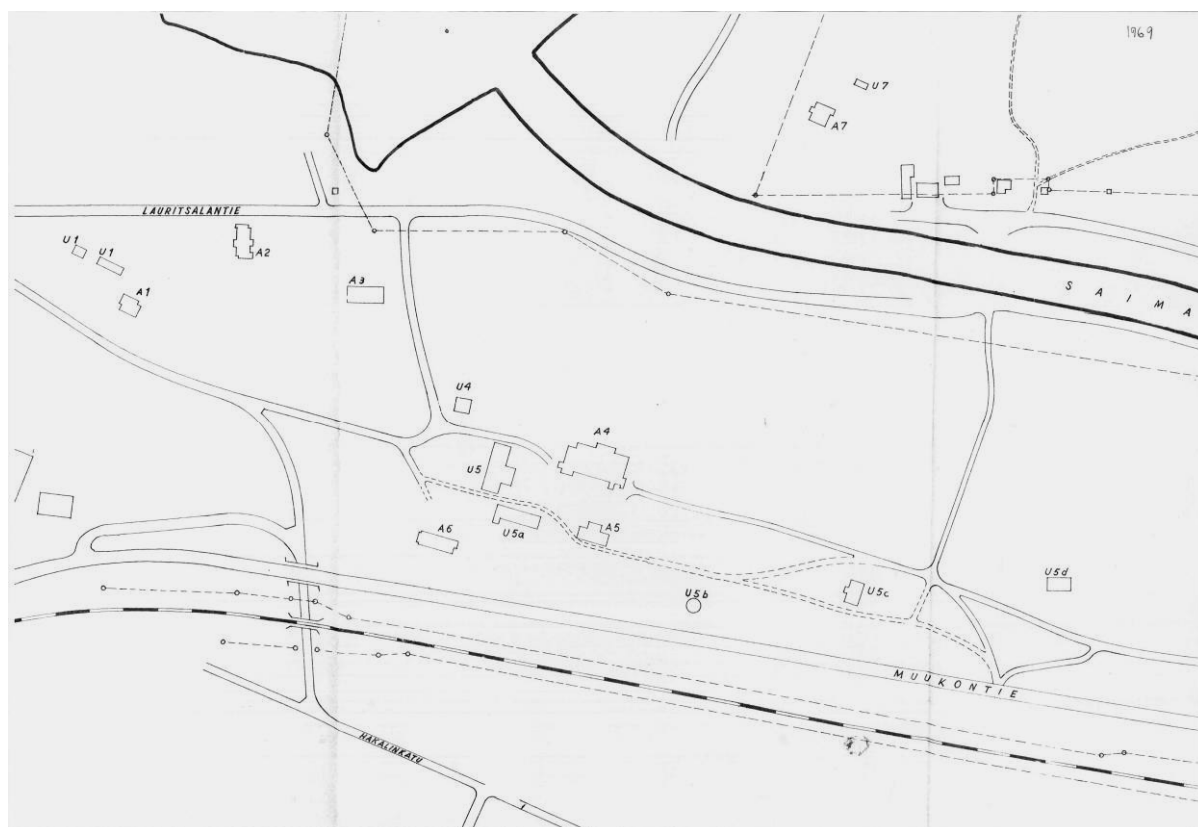
Kartta 4

Kartta 5

Kartta 6

Kartta 7

Ilmakuva 1

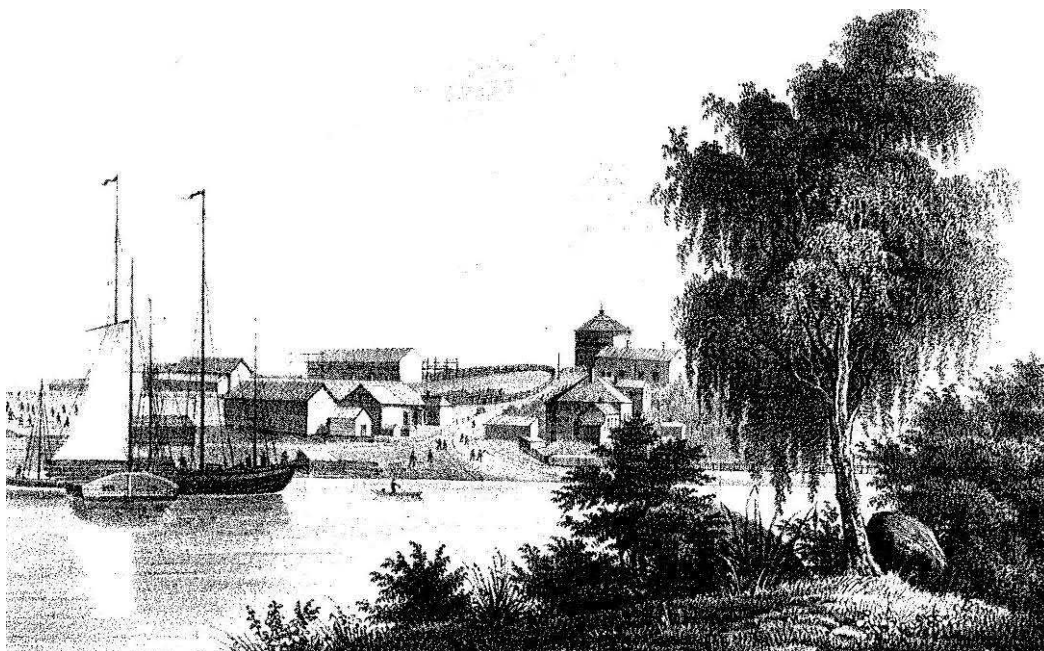
Ilmakuva 2

Ilmakuva 3

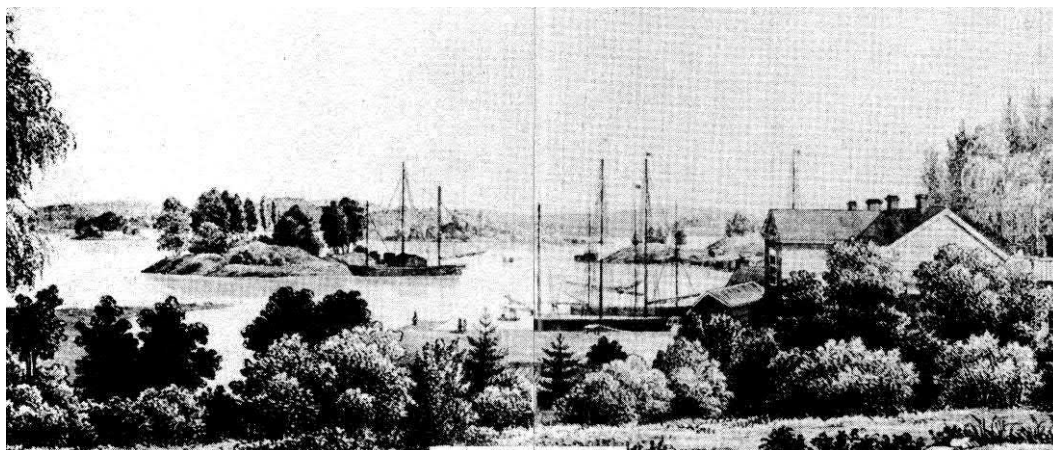
Ilmakuva 4

Piirros 1

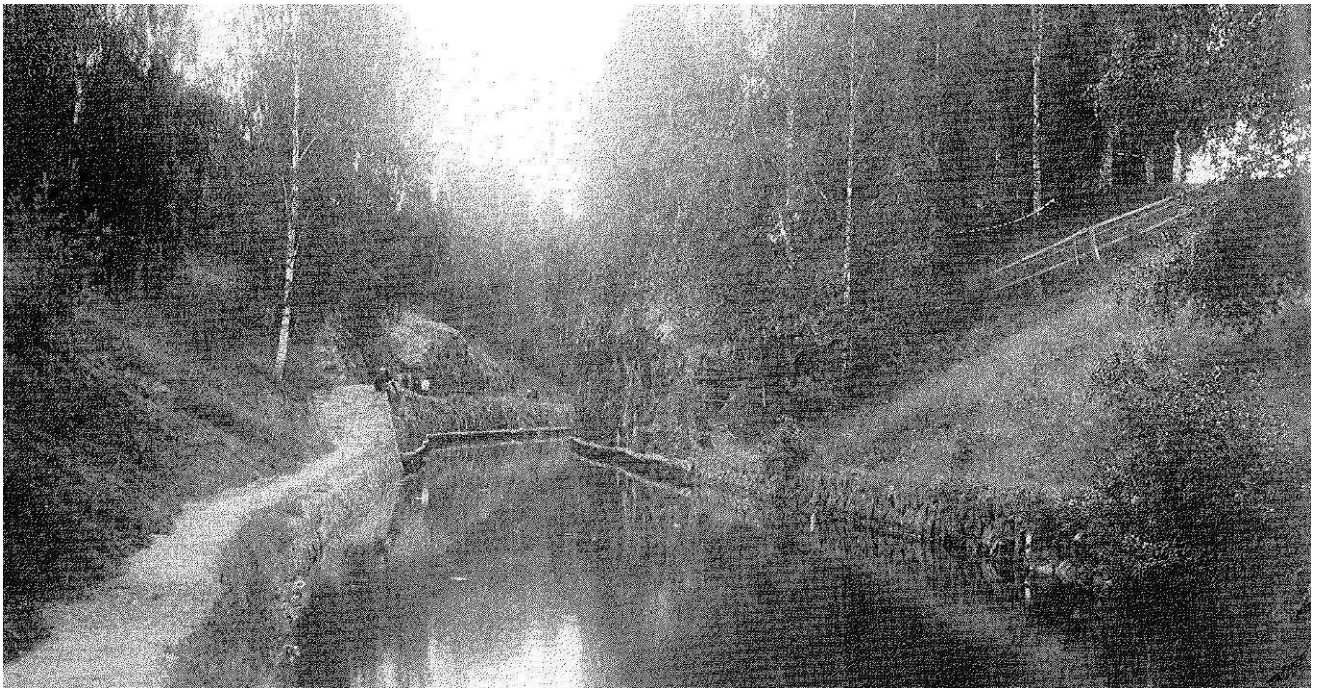
Piirros 2

Piirros 3

Piirros 4

Valokuva 1

Valokuva 2

Valokuva 3

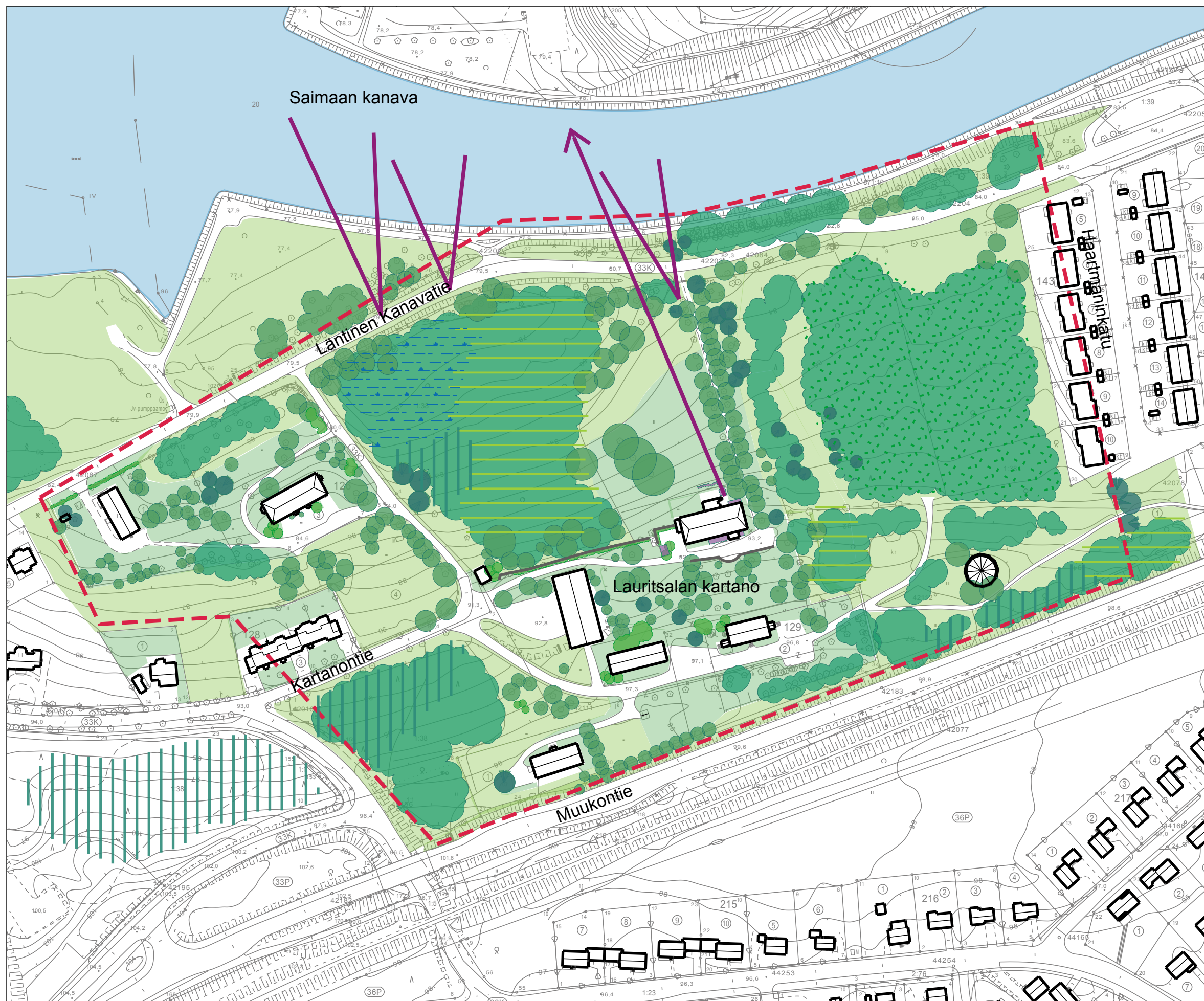
Valokuva 4

Valokuva 5

Valokuva 6

MERKKIEN SELITYKSET

- Lehtipuu
- Havupuu
- Puustoinen alue
- Umpeenkasvava vanha peltomaa
- Tervaleppävaltainen puustoa-alue, kosteikko
- Havupuuvaltainen puustoa-alue
- Lehtipuuvaltainen puustoa-alue
- Nurmialue
- Niittyalue
- Yksittäispensas tai pensasryhmä
- Perennaistutus
- Näkymäaukko tai akseli

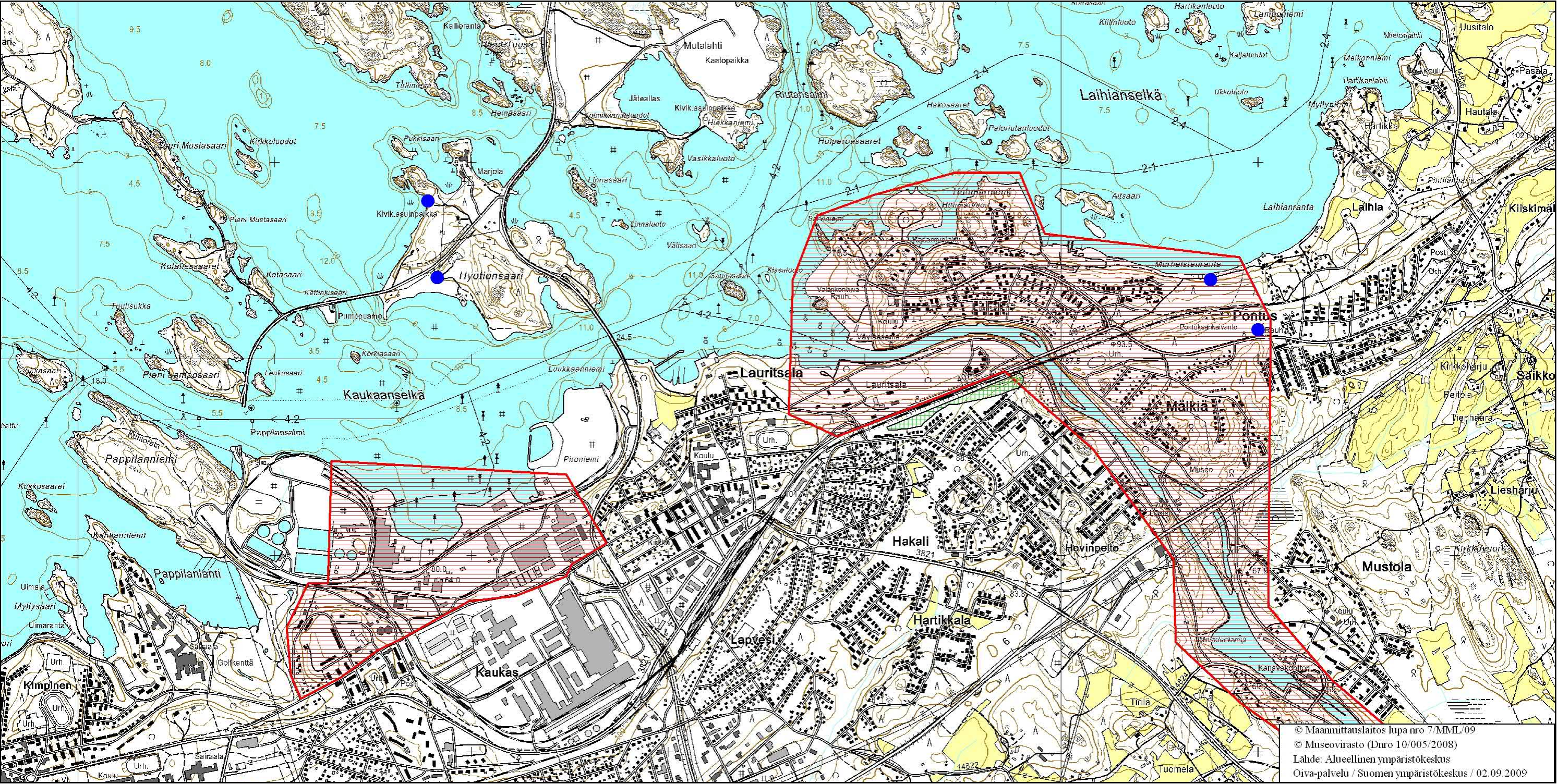
LAURITSALAN KARTANON ALUE
Maiseman nykytila 1 : 2000

LAPPEENRANNAN
KAUPUNKI

27.8.2009
Pöry Environment Oy

Lauritsalan kartanoympäristö, arvokkaat alueet ja kohteet

Mittakaava 1:20000
Koordinaattijärjestelmä: KKJ-yk
Nurkkapisteiden koordinaatit: 6772837:3564610 - 6776817:3572510

- Rakennettu kulttuuriympäristö 1993 (alueet)
- Perinnemaisemat (KAS)
- Muinaisjäännökset, pisteet

